

Strateginen defensiivi Suomen sodassa 1941—1945

Kirjoittanut yleisesikuntaeverstiluutnantti K. J. Mikola

1. Johdanto

»Jokainen hyökkäys, joka ei pääty rauhaan, päättyy defensiiviin.» Tämä v. Clausewitzin lause pitää paikkansa myös Suomen jatkosotaa ajatellen. Toisaalta on taas muistettava, että kullakin sodalla ja sen käännteellä on omat vain sille ominaiset piirteensä ja tekijänsä, jotka myös viitoittavat toiminnan eteenpäin. Meidän viime sotamme yleisen offensiivin kääntymisessä defensiiviksi on todettava lähinnä seuraavat sille ominaiset tekijät:

- hyökkäyksemme, vaikka siinä olikin havaittavissa luonteenomaisia ehtymisen merkkejä, ei pysähtynyt varsinaisesti loppuun vuotaneena, vaan ylijohdo oli sen jo etukäteen pysäyttänyt tai oikeammin oli määrännyt tavoitteet, jotka saavutettiin;
- hyökkäyksemme pysähtyessä ei ollut välittömästi odotettavissa yleistä vastaoffensiivia, joka olisi kaikkialla pakottanut välittömästi asennoitumaan torjuntaa silmällä pitäen, pikemminkin voidaan sanoa aluksi pysähdytyn odottamaan;
- odottaminen oli meidän osamme erikoisesti siinä mielessä, ettei sodan päättyminen — ei edes oman sotamme — ollut meistä eikä meidän onnistuneistakaan hyökkäyksistämme riippuvainen, vaan se kytkeytyi suursodan kulkuun;

— joka tapauksessa sota pitkittyi, vastustaja tointui ensi iskuista ja kykeni vastatoimenpiteisiin, ja niin melko pian totesimme olevamme puolustusasenteessa siellä, minne ylipäällikkö oli hyökkäyksen pysäyttänyt.

Ylipäällikkö oli tehnyt ratkaisunsa jo hyvissä ajoin ja oli saanut poliittiselta johdolta vastaavat ohjeet. Asian muuttuminen ei kuitenkaan kaikkialla selvinnyt yhtä nopeasti.

Kun sitten sodan pitkittyessä tuli nopeasti yhä ilmeisemmäksi, että meille on tärkeintä pysyä vain mahdollisimman kauan niillä edullisilla kannaksilla, mille puolustuksemme oli sodan alkuvaiheessa ulotettu, alettiin yhä laajemmissa piireissä ymmärtää sotamme puolustuksellinen luonne. Käytännössä voidaan tosin vain paikallisesti asioita ajatellen puhua asemasodasta — sitähän se hiljaisen vaiheen aikana suoritukseltaan joukkojen kannalta oli, asemassa oloa ja niiden tekoa — mutta kaiken tämän tarkoituksena oli kuitenkin voittaa aikaa ja varautua keskitetyin voimin puolustamaan olennaisinta.

Yleisesti sanotaan kuitenkin sitä viime sotamme kaksi ja puoli vuotta kestänyttä vaihetta, mikä alkoi Karjalan armeijan hyökkäyksen päättymisestä ja kesti venäläisten suurhyökkäyksen alkamiseen saakka, asemasotavaiheeksi. Oikeampi nimitys tälle kaudelle olisi kuitenkin strategisen defensiivin kausi, sillä kuten sanottu sen tarkoituksena oli tarkoituksenmukaisesti ryhmittyneenä odottaa suursodan päättymistä ja varautua jatkuvasti suursodan aiheuttamiin ehkä epäedullisimpiin käänteisiin. Nämä käänteet tulivat sitä todennäköisemmiksi, mitä nopeammin Saksan vastoinkäymiset lisääntyivät, ja sitä mukaa selveni myös jokaiselle strategisen tilanteemme luonne: defensiivi.

2. Tilanne hyökkäysvaiheen päättyttyä

Jos tarkastelemme ylipäällikön toimintaa, niin on todettavissa, että hänen ajatuksensa olivat strategisessa defensiivissä jo silloin, kun joukot vielä hyökkäsivät. Marraskuun 6. päivänä 1941 ylipäällikkö antoi kolme käskyä, jotka kukin omalla tavallaan symbolisoivat sen hetkistä sekä sotilaallista että myös poliittista tilannetta ja niitä kysymyksiä, joihin ne liittyivät.

Käskyt ovat

- Kar.A:lle käsky Maaselän kannaksen saavuttamisesta ja siellä edulliselle puolustuslinjalle pysähtymisestä (siis hyökkäyksen pysäyttäminen).
- Käsky Karjalan kannaksella taemman linjan tiedustelemisesta ylimalkaiselle linjalle Taipale—Vuoksi—Suulajärvi—Rieskjärvi—Suomenlahti. (Siis suunnitelmallinen puolustus taempine asemineen.)
- III AK:n kieltäminen suunnittelemasta ja toimeenpanemasta jatkuvia hyökkäysoperaatioita. (Siis pidättyminen kaikista sota-toimista, jotka eivät palvele nimenomaan Suomen sodanpäämääriä.)

Kun sitten joulukuun 6. pnä Kar.A saavutti käsketyin linjan myös Maaselän kannaksella, voitiin kaikkialla pysähtyä saavutettuihin asemiin. Hyökkäysvaiheen aikana, mikä merkitsi melkoiselle osalle koko kenttääarmeijaamme viiden kuukauden yhtämittaista etenemistä taistellen, olivat joukkomme edenneet yhtenäiseltä rajalinjalta kolmelle erilliselle kannakselle, ja osia oli pohjoisempana etuvartioasemissaan Vienan Karjalassa omista suunnissaan melko erillisinä päävoimista. Voidaankin sanoa, että kullakin kannaksella oli tavallaan oma tehtävänsä, omat olosuhteensa ja mahdollisuutensa.

Jos näin jälkikäteen koetetaan tehdä tilanteen arvostelua kunkin kannaksen ja suunnan kohdalta, voidaan päätyä seuraavaan:

- Karjalan kannaksen kummallakin puolella on elintärkeitä alueita lähellä rintamalinjaa, mutta saksalaisten suorittaman Leningradin saarron takia rintama oli tavallaan, suomalaisten puolustusta strategisesti ajatellen, »toisen linjan asema». Koska venäläisillä ei ole strategista vapautta ja koska suomalaiset eivät pyri aloitteisiin, voidaan toistaiseksi katsoa välittömien suurempien sotatoimien olevan siellä »jäässä». (Aluksi myös usko Leningradin pikaiseen kukistumiseen johti ajatukset tavallaan odotukseen, mutta tämä muuttui sitten vuoden 1942 puolelle siirryttäessä.)
- Aunuksen kannaksen kummallakin puolella on rintaman takana liikkumatilaa, ennen kuin todella elintärkeät alueet ovat uhan

alaisina. Kannas on melko leveä — jo linnuntietä 140—150 km — ja sellaisena sitoo melkoisia voimia, semminkin kun siellä ei ole muita yhtenäisiä maastoltaan edullisia puolustuslinjoja kuin Syvärin jokilinja, joka on aivan edessä.

- Maaselän kannas on suomalaisten kannalta sikäli vaaraton alue, että sielläkään ei ole lähellä rintamalinjaa elintärkeää — tosin puolustettava alue taempana leviää ja tätä kautta voidaan uhata Aunuksen kannaksella olevien joukkojen selustaa. Venäläisten kannalta asiaa ajatellen liikkuma-ala on melko ahdas, koska tämän rintaman tulee suojata Sorokan rantaa. Tämä pakottaa venäläiset pitämään jatkuvasti paikalla melko suuret reservit, mitkä voimat toisaalta sellaisenaan merkitsevät tiettyä uhkaa tälle suomalaiselle rintamalle.
- Pohjois-Suomessa, Rukajärven ja myöhemmin Uhtuan suunnalla, on saatu tietty varmistusvyöhyke, joka suomalaisten sodanpäämääriä ajatellen on riittävä. Venäläiset tullevat olemaan tällä alueella varuillaan Muurmannin radan takia.
- Meririntama on Leningradin saarron takia menettänyt osittain merkityksensä, mutta pikkusota on jatkuvasti mahdollista. Siihen ei kuitenkaan tarvitse maavoimien joukkoja sitoa.
- Ilmarintamaan voidaan kotiseudulla suhtautua melko rauhallisesti: tuskinpa venäläiset Leningradin alueelta käyvät offensiivista ilmasotaa kotiseutuamme vastaan, ja muualta he eivät siihen ylety — ja vaikka ylettyisivätkin, heidän yleistilanteensa on sellainen, ettei heiltä tule voimia siihen riittämään.

Lappi voidaan tässä vaiheessa saksalaisten alueena jättää käsittelemättä. Todettakoon kuitenkin, että vielä vuonna 1942 oli saksalaisilla aktiivisia ajatuksia Murmanskin suhteen, mutta sittemmin heidän lähimpänä päämääränään oli Petsamon nikkelialueen suojaus. Murmansk ja Kolosjoki ovat niin lähellä toisiaan, että kummankin puolen on syytä pitää voimia varalla jo itse paikalla. Näiden voimien käyttö ja vaikutus voi ulottua etelämmäksikin.

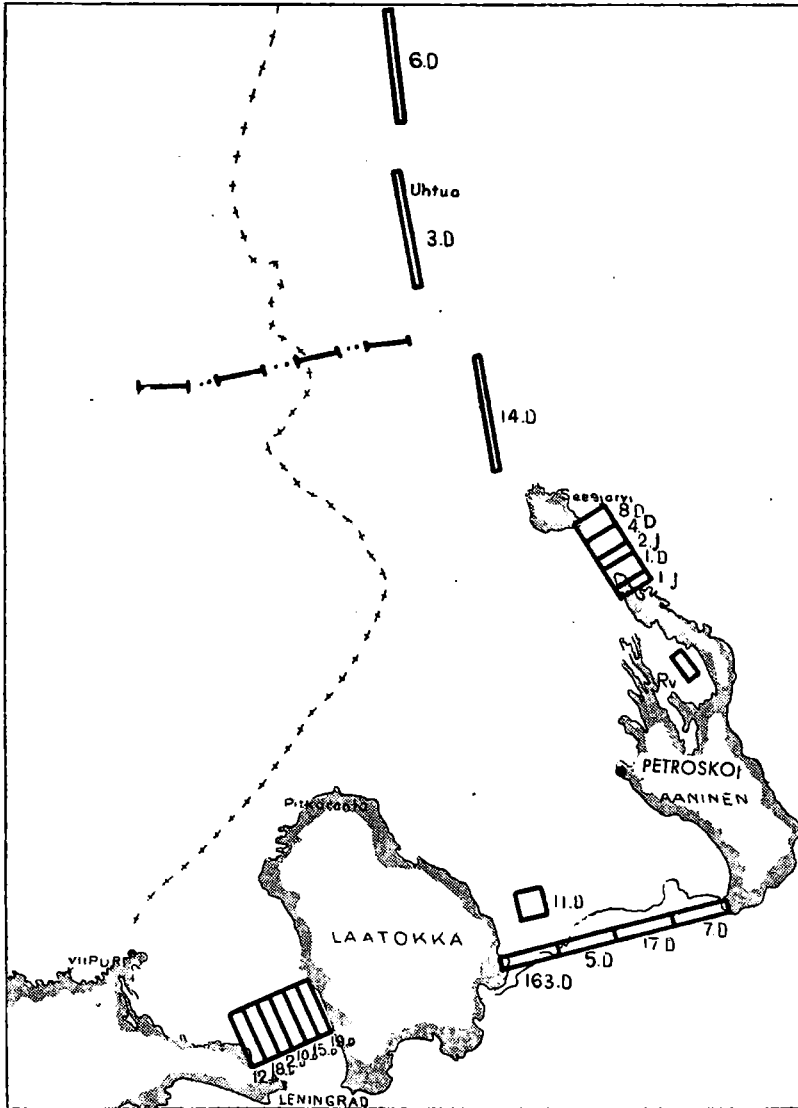
Hyökkäyksen aikana oli joukkoja ohjattu eri suuntiin hyökkäyksen tarpeen mukaan. Nyt pysähdyttäessä niiden jakaantuminen jäi sellaiseksi kuin se näin oli muodostunut. Ainoastaan Karjalan kan-

nakselta oli voimia (4. ja 8.D) vähennetty siellä saavutetun ratkaisun jälkeen toisen hyökkäyssuunnan hyväksi. Yhtymittäin oli voimiemme ryhmitys siis muodostunut seuraavaksi (Kuva 1, vrt myös kirjoituksen lopussa olevaa taulukkoa »Maavoimien ryhmitys vv 1942—44»):

- Karjalan kannaksella 6 divisioonaa kahtena armeijakuntana n 75 km:n rintamalla.
- Aunuksen kannaksella 4 divisioonaa edessä n 170 km:n rintamalla, yksi divisioona (11.D) Kar.A:n komentajalla vielä käytettävissä; se oli kuitenkin pian sidottava rintamaan. Rv.Pr oli Sungun niemellä.
- Maaselän kannaksella 3 divisioonaa ja 2 prikaatia Kar.A:n alaisena n 70 km:n rintamalla, minkä lisäksi tuli melkoinen varmistusurakka Seesjärven suunnassa.
- Pohjoisessa 3 divisioonaa kukin omalla suunnallaan vain pääsuunnissaan yhtenäisellä rintamalla.

Tässä ryhmityksessä kiintyy huomio toisaalta siihen, ettei ylipäälliköllä ole lainkaan reservejä eikä samottavasti armeijakunnillakaan, toisaalta taas siihen, että etulinjan kulku on sellainen, miksi se hyökkäyksen pysähtyessä muodostui. Sitä ei siis ole valittu ainakaan pitempiaikaisen puolustuksen näkökohtien mukaisesti eikä mahdollisimman vähän voimia sitovaksi. Lisäksi asemat ovat täysin linnoittamattomia. Taempien asemien suunnittelu on aivan alkuasteellaan. Käskyt siitä on tosin annettu. Näin ollen voidaan tilannetta rintamalla taktillisessa mielessä pitää melko raskaana. Suursodan yleinen strateginen tilanne oli taas sellainen, että välittömästi ei vihollisen puolelta ainakaan suuria hyökkäystoimia ollut odotettavissa. Siinä mielessä mieliala oli luottavainen ja varma.

Tuntuisi luonnolliselta, että näissä oloissa, kun kerran jäätii eteen odottamaan suursodan tilanteen selviämistä, ylijohdon ensimmäisinä toimenpiteinä olisi ollut strategisten reservien irrottaminen. Miehitys linnoittamattomissa asemissa oli kuitenkin nauhamainen ja harva. Sitä jouduttiin vielä harventamaan, mutta se, mikä irti saatiin, menikin muualle. Jo syyskuun puolivälissä ylipäällikkö oli puhunut Kar.A:n komentajalle kotiuttamisten kiireellisyydestä. Marraskuun 5. päivänä tasavallan presidentti kiinnitti kirjeellään tähän

Kuva 1. Suomen maavoimien ryhmityskaavio 6. 12. 1941, Huom. Kunkin divisioonan pinta-ala on 16 mm^2 ja vastaavasti prikaatin 8 mm^2 . Näin suhteellinen miehitystiheys eri rintamilla ilmenee piirroksesta. (Saman kannaksen eri osien miehitystiheyden eroavuuksia ei ole otettu huomioon.)

huomiota, ja 28. 11. oli Helsingissä kokous, jossa hallitus ilmoitti kotirintaman työvoimatarpeen edellyttävän 70 000 miehen kotiuttamista. (Matemaattisesti ottaen tämä olisi merkinnyt viittä divisioonaa. Sodan alussa YP:n reservinä oli kolme divisioonaa.) Karjalan kannaksella kotiutettiin sitten 26. 11.—6. 12. 41 12 pataljoonaa. Tämä antaa lyhyesti selityksen sille, miksi sillä rintamalla, jonka edellä olen todennut olleen tavallaan toista linjaa ja jonka miehitys kuitenkin oli verrattomasti tihein, ei muodostunut mainittavia reservejä. Aunuksen ja Maaselän kannaksilla sodan käänne taas vaikutti sen, ettei kotiuttamisissa samassa mitassa päästy edes alkuun.

Kokonaisuutena kotiuttamiskysymys on tarkastelun arvoinen aihe, jonka tässä yhteydessä kuitenkin sivuutan. Samoin sivuutan kotiuttamisten aiheuttamat organisaationmuutokset, jotka tulevat vain mainintoina esiin aikanaam. Totean vain, että kesään 1942 mennessä maavoimista kotiutettiin kaikkiaan 13 pataljoonaa ja 15 kevyttä osastoa. Tällä seikalla on varmaankin ollut oma osuutensa myös voimiemme kokonaisryhmityksiin vastaavana aikana ja siihen, ettei ylipäällikölle päässyt muodostumaan strategisia reservejä.

3. Defensiivinen olotila vakiintuu

Vuosien 1941 ja 1942 vaihteessa oli ylijohdollemme jo selvinnyt, että sodasta tulee pitkä. Oli ryhdytty taempien asemien suunnitteluun jo Kar.A:nkin alueella (YP:n käsky 11. 11.). Venäläisten vastahyökkäykset koko Saksan vastaisella rintamalla oli todettu, mutta niiden laajuudesta ja kantavuudesta päästiin täysin selville vasta, kun venäläiset aikaansaivat syvän murron Olhavan rintamalla.

Aunuksen kannaksella oli venäläisten Tihvinän suunnalla saama menestys lisännyt heidän mahdollisuuksiaan. Tulevatko venäläiset aloittamaan aktiivisen toiminnan myös Suomen vastaisella rintamalla? Miten meikäläinen ryhmitys soveltuu tähän?

Vuoden 1942 puolella ei kauan tarvinnut odottaa vastausta, sillä jo vuoden ensimmäisenä päivänä vihollinen aloitti melko suurisuuntaisen hyökkäyksen Maaselän kannaksella usean yhtymän voimin. Siellä oli Sorokan rataa puolustamassa vapaita voimia. Meillä ei

koko Itä-Karjalassa ollut vapaita voimia kuin yksi jääkäriprikaati. Vahvennuksia oli lähetettävä Karjalan kannakselta asti (käsky 3.Pr:lle 13. 1. 42). Niinpä venäläiset voivatkin säilyttää aloitteensa tammi-kuun lopulle saakka. Meikäläisten vastahyökkäys vakaannutti alkuperäisen rintamalinjan vasta 8. 2. 42. Ensimmäinen venäläisten aloite oli siis johtanut melkoiseen paikalliseen kriisiin, jonka selvittäminen vei runsaan kuukauden. Vahvennukset oli tuotava hyvin kaukaa. Tämä oli luonnollisena seurauksena siitä, että paikallisella johdolla ei ollut riittäviä reservejä — ylipäällikön vapaista voimista, strategisista reserveistä, puhumattakaan.

Muuttuneitten olosuhteitten organisatorisina ja ryhmittäisissä muufoksina on vuoden alusta mainittava, että 6.D irrotettiin rintamasta pohjoisessa ja siirrettiin Kajaaniin, missä sen esikunta jäi ylipäällikön reserviksi, mutta siitä muodostettu 12.Pr siirrettiin Rukajärven suuntaan helmikuussa. Se oli tavallaan ensimmäinen ylipäällikön reservijoukko, mutta sen sijoitus ei vastannut strategisen reservimme suoranaisia tarpeita, sillä sen sijoituksella ylipäällikkö kävi »poliittista viivytystaistelua» saksalaisia vastaan, jotka halusivat suomalaisten aloittavan hyökkäyksen Muurmannin radalle, mikä operaatio ei olisi palvellut Suomen sodanpäämääriä. Näihin aikoihin saksalaisten vireillä pitämä ajatus tästä »Laksfang-operaatiosta» aiheutti myös MaaR:n joukoissa tiettyä valmiutta ja näiden varustamista. Mutta se kuului kuten mainittu ylipäällikön »poliittiseen viivytystaisteluun». Osoituksena siitä, että toimintamme suuntautui yhä määrätietoisemmin puolustuksellisiin päämääriin, on mainittava, että ylipäällikkö 21. 1. 42 määräsi yleisesikunnan päällikkönä toimineen kenraalin linnoitustöiden johtajaksi.

Edellisiä täydentävänä merkittävänä toimenpiteenä on mainittava Karjalan kannaksella kahden divisioonan lakkauttaminen (12. ja 19.D) ja kahden jalkaväkiprikaatin muodostaminen 10. 1. 42 (3. ja 16.Pr). Tämä oli oleva alkuna koko kenttäarmeijaa koskevalle vahvuuksien supistamiselle, joka olosuhteiden pakosta jäi kuitenkin kesken. 3.Pr jouduttiin, kuten jo on selvinnyt, lähettämään saman tien Maaselän kannakselle ja sitomaan siellä rintamaan. Hiukan paremmin onnistuttiin sitten Krivin taisteluitten jälkeen, kun 2.JPr saatiin irti

ja siitä sekä PsP:sta yhdessä muodostettiin 10. 2. 42 annetulla käskyllä Ps.Pr. Tämä olikin ensimmäinen ylipäällikön reservi, joka voitiin sijoittaa myös laajempien kuin paikallistaktillisten näkökoh-
tien mukaan. Ylipäällikön strategisena reservinä tätä ainoata pri-
kaatia tuskin vielä voidaan pitää. Sotajaotuksen mukaan se oli Kar.
A:lle (sittemmin Aun.R:lle) alistettu.

Maaliskuun ensimmäinen päivä on sikäli merkittävä, että silloin
vakiinnutettiin kolmen kannaksen johtosuhteet ja ylipäällikkö pidätti
itselleen kokonaisen divisioonan rintaman taakse Karhumäen suun-
nalla (8.D). Nyt voidaan puhua tietyssä mielessä suunnitelmalli-
sesta ryhmittymisestä defensiiviseen yleistehävään, mutta toisaalta
on todettava, että silloiseen ryhmytykseen oli jouduttu paremminkin
pienien voimien käytössä kädestä suuhun eläen kuin vapaasti voimien
jakoa suunnitellen. Kullakin kannaksella vastaava ryhmän komen-
taja varasi »peukalonsa alle» armeijakuntien tai divisioonien voimista
muutaman pataljoonan. Tämä oli etulinjan tilannetta ajatellen ollut
vaikeasti toteutettavissa, sillä toistaiseksi vielä linnoittamattomissa
asemissa divisioonien kaistanleveydet olivat 15—40 km.

Ylipäällikön reservien, yhden divisioonan sekä yhden jalkaväki- ja
yhden panssariprikaatin, sijoitus (Karhumäen ja Rukajärven suun-
nat sekä Petroskoi) vastasi tavallaan vallitsevia olosuhteita, sillä
näissä suunnissa tiedettiin vihollisella olevan vapaita voimia, mutta
toisaalta tämä sijoitus ei ollut maantieteellisesti keskeinen, sillä
joukot olivat pitkien yhteyksien päässä pääliikenneverkostamme.
Sijoitus oli siis lähinnä »Laksfang»-ajatukseen sopiva ja vastasi
myös tiedossa olevia vastustajan ryhmytyksiä. Tämänhetkistä voi-
mien vähyyttä osoittaa sekin, että Suursaaren operaatioon tarvitta-
vat maavoimien joukot — kaksi vahvennettua pataljoonaa ja lopulta
kolmaskin — ylipäällikkö joutui tavallaan »lainaamaan» alaisensa
Kan.R:n joukoista.

Tämä oli kuitenkin tilapäistä eikä sen voida katsoa mitenkään
vaikuttaneen voimien jakaantumisiin. Olenkin esittänyt sen vain
kuriositeettina. Varsinaiset muutokset tapahtuivat edelleen Itä-
Karjalassa. Maaliskuussa 1.JPr käskettiin irrottamaan etulinjasta
(tosin jatkuvasti Maa.R:n alaiseksi) ja huhtikuun alussa 12.Pr siir-

rettiin Maaselän suuntaan. Reservejä alkoi siis muodostua. Nämä eivät kuitenkaan ennättäneet mukaan, kun venäläiset aloittivat hyökkäyksensä Syvärillä 11. 4. He pääsivät varmistusluonteisesti miehityllä alueella melko syväälle meikäläisten puolelle, sillä suomalaisilla ei ollut valmiina yleishyökkäyksen torjunnan vaatimia reservejä, vaikka rintama olikin sillä kohtaa niin harvaan miehitetty, ettei paikallinen puolustustaistelu voinut tulla kysymykseen niillä voimilla. Aun.R:n onnistui rintaman eri puolilta pikkureserveistään, joista JR 44 (2 pataljoonaa) oli merkittävin, koota iskuosasto, joka vasta kymmenen päivän kuluttua (JR 44:ää piti siirtää yli 50 km rintaman suuntaisesti mitä pahimpana kelirikkokautena, mikä sellaisenaan on kyllä kunnioitettava suoritus) saattoi aloittaa vastahyökkäyksensä ja palauttaa sitten parissa päivässä rintamalinjan entiselleen. Tämäkin välivaihe sivuutettiin onnellisesti, mutta jälleen saatiin kokea, mitä merkitsee pysyvä puolustuksessa olo ilman nopeasti keskitettävissä olevia suurempia reservejä.

Sotatapahtumat saksalaisten rintamalla aiheuttivat pian tämän jälkeen välillisesti huomattavan muutoksen ylipäällikön reservitilanteeseen. Saksalaisten pyytäessä vahvennuksia Kiestinkiin ylipäällikkö lähetti sinne toukokuussa vielä Syvärin rintamalla olevan alaisensa saksalaisen 163.D:n, jonka tilalle hänen oli luovutettava ainoa vapaana oleva divisioonansa, 8.D Karhumäen suunnalta. Samoihin aikoihin ylipäällikkö, saadakseen 1.JPr:n sellaiseen sopivana omaksi reservikseen, antoi 12.Pr:n Maa.R:lle, missä se jäi rintaman taakse operatiiviseen käyttöön nähden YP:n alaiseksi, mutta sen tykistö annettiin eteen. Kun sitten 1.JPr yhdistettiin Ps.Pr:n kanssa ja kesäkuussa muodostettiin niistä Ps.D, olikin koko ylipäällikön reservi koottu yhdeksi ainoaksi yhtymäksi, joka sijoitettiin Petroskoihin. 12.Pr oli lähinnä Maaselän kannaksen reservi. Voidaan sanoa — meidän olosuhteitamme ajatellen — ylipäälliköllä olleen nyt ensimmäinen strateginen reservi. Sen sijoitus oli tosin kovin edessä, mistä se oli yhtäläisesti saatavissa sekä Aunuksen että Maaselän kannakselle, mutta Karjalan kannas oli kaukana. Siellähän sotateimet olivat »jäässä», sillä Leningrad oli yhä motissa.

Kesällä 1942 oli ryhmityksenme siten muodostunut sellaiseksi,

jollaisena se säilyi yhtäjaksoisesti pisimmän ajan, runsaasti puoli vuotta. Näin ollen on paikallaan tarkastella tätä ensimmäisen kesän »asemasotaryhmitystä». Voimien jakaantuminen on seuraava:

- Karjalan kannas, 4 divisioonaa (16.Pr oli lakkautettu 13. 5.), vastassa oli todettu olleen 6 divisioonaa ja 1 prikaati.
- Aunuksen kannas, 5 divisioona, vastassa oli todettu 6 divisioonaa ja 2—4 (?) prikaattia. Lisäksi oli Aun.R:n alaisena Äänisen suunnalla Rv.Pr maavoimia ja Ään.RPr, vihollisella oli järven takana sissiprikaati ja rajavartiojoukkoja.
- Maaselän kannas, 2 divisioonaa ja 1 prikaati edessä, toinen prikaati (12.Pr) taempana, vastassa oli todettu 5 divisioonaa, 4 prikaattia sekä rajavartiojoukkoja.
- Rukajärven ja Uhtuan suunta, 2 divisioonaa, vastassa oli todettu 3 divisioonaa ja 4—6 prikaattia.
- Ylipäällikön reservinä oli Ps.D Petroskoissa.

Kokonaisuutena oli siis meidän rintamillamme todettu yhteensä n 20 divisioonaa ja ainakin 10 prikaattia meidän rintamissa kiinni olevia 13 divisioonaamme ja yhtä prikaatiamme vastassa. Voimasuhteita ei ole syytä sellaisenaan päätellä tästä, sillä venäläiset divisioonat olivat silloin kovin vajaavahvuisia. Kuitenkin puhtaasti paikallista etulinjassa vallinnutta tilannetta voidaan pitää taktillisesti vaikeahkona, sillä Aunuksen ja Maaselän kannaksella miehitys oli harva ja paikalliset reservit pieniä. Sen lisäksi tiedettiin, että YP:n strateginen reservi oli kokonaisuutta ajatellen verrattain pieni. Tilanne ei kuitenkaan strategisesti ajatellen ollut vaikea, sillä Karjalan kannaksen tilanteen voitiin jatkuvasti katsoa olevan turvaton, kun taas Aunuksen ja Maaselän kannaksilla, joitten suunnassa reservikin oli, oli kaiken varalta liikkumatilaa. Tuskinpa sellaisen käyttöön kuitenkaan jouduttaisiin, sillä Saksa oli jälleen aloittanut kesäoffensiivinsa, ja näin voitiin olettaa, että mahdolliset venäläisten hyökkäykset tulevat olemaan pieniä ja paikallisia. Niinpä voimat jäivätkin edelleen ryhmien komentajien välittömään käyttöön, semminkin kun etulinjan linnoittaminen oli vasta alkuasteellaan. Ehkäpä YP olisi voinut ottaa omaan käyttöönsä Kan.R:stä joitakin osia, koskapa PM:n operatiivisen osaston päällikön tarkastuskertomuksen mukaan

(28. 5.) Kan.R:n komentaja piti tilannetta »täysin turvattuina», uskoipa omien hyökkäysoperaatioiden menevän helposti eteenpäin. Kan.R:ssä oli neljästä divisioonasta yhteensä 24 pataljoonaa etulinjassa ja 9 pataljoonaa takana, näistä osa ryhmän komentajan »peukalon alla». Aun.R:stä olisi tällöin vielä ollut vaikeampaa reservien irrottaminen, sillä viidestä divisioonasta oli irrotettava jo ryhmän omat reservit, yhteensä 5 pataljoonaa, näistä yksi — AHSP — Derevjannojeen, muut etulinjan lähiselustaan Gumboritsan, Kuittisen ja Homorovitsin alueille. Etulinjaan jäi vain 34 pataljoonaa linnoittamattomiin asemiin vastassaan 42 pataljoonaa. Vihollisen puolella ei tosin ollut huh-tikuun hyökkäyksen jälkeen hyökkäysvalmisteluja havaittu, ja ryhmä keskittyikin puolustusasemansa lujittamiseen. (Käsky 7. 7.)

Maa.R:n alueella jouduttiin heinäkuussa antamaan vähitellen koko 12.Pr ryhmän käyttöön, sillä venäläisten aktiivisuus rintamalla oli ilmeinen ja kokonainen sissiprikaati oli onnistunut sijoittautumaan selustaan. Kun prikaati vapautui sissiprikaatin takaa-ajosta elokuun jälkipuoliskolla, se jäi Maa.R:lle, joka irrotti 3.Pr:n vuorostaan selustaan, ja ylipäällikkö pidätti sen operatiivisen käytön itselleen. Rukajärven suunnalla tilanne oli ennallaan, mutta pohjoisempana suoritettiin kesällä sikäli järjestelyitä, että III AK (vahvennettu 3.D) alistettiin Uhtuan suunnalla suomalaiselle johdolle, jolloin samalla tapahtui vastaava suomalais-saksalaisen välirajan siirto ja saksalaisten alaisuuteen jäi tämän rajan pohjoispuolelle vain kolme suomalaisten pataljoonaa ja erillisosasto:

Syksyn kuluessa on havaittavissa PM:n jatkuvia pyrkimyksiä suurempien reservien muodostamiseen. Tässä mielessä lähetettiin erillisiä pataljoonia Karjalan kannakselta Aunukseen Äänisen puolustuksen vahventamiseksi ja »liikkuvien reservien vapauttamiseksi näistä tehtävistä». Tämä sanonta tarkoittaa Rv.Pr:a. — (PM:n kirjelmä 29. 11. 42). Vihollisen aktiivisuus Syvärillä pakotti kuitenkin samanaikaisesti käyttämään tässä suunnassa ainoaa valmista ja yhtenäistä reserviä, Ps.D:sta muodostettiin taisteluosasto (2 jääkäripataljoonaa, 2 tykkikomppaniaa, panssaripataljoona ja patteristo), joka lähetettiin Syvärin kaupungin alueelle, minne se jäi pariaksi kuukaudeksi. Elettiin siis jatkuvasti kädestä suuhun. Voimavaramme olivat niukat

4. Suursodan käänne — ylipäällikkö kokoaa reservejä

Vuosien 1942 ja -43 vaihde merkitsi samalla ratkaisevaa käännettä suursodassa. Stalingrad ja El Alamein olivat vakuuttavia todisteita siitä, ettei Saksa voi voittaa sotaa, (Berliinin-lähettiläämme oli tullut tähän käsitykseen jo syksyllä -42, mistä seikasta oli annettu tieto sotilasjohdolle). PM:n tiedustelujaoston päällikkö päätyi tilanteen-arvioinnissaan 3. 2. 43 tavallaan kompromissirauhaan. Meitä maantieteellisesti läheisempänä tapauksena on todettava, että venäläiset saivat 18. 1. 43 maayhteyden Leningradiin. Tämä oli tosin vasta pieni »henkireikä», mutta enteellinen kuitenkin.

Näiden suursodan tapahtumien heijastumat näkyvät välittömästi ylipäällikön ja PM:n toimenpiteissä. Strategiseen defensiiviin tulee ikään kuin määrätietoisuutta. 12. 1. PM:sta annettiin käsky, jossa todettiin vihollisen voivan irrottaa voimiaan offensiiviseen käyttöön ja käskettiin huolehtia siitä, ettei joukkojen hyökkäystaito ja -henki kesken sotaa laske. Puolustukseen on saatava aktiivisuutta. 6.D käskettiin perustaa uudelleen käskyllä 17. 1. (mm 12.Pr käytettiin siihen) ja määrättiin kolme päivää myöhemmin ylipäällikön reserviksi Kämpäselkään. Tällöin voitiin jo Rv.Pr koota Petroskoin—Suollusmäen alueelle, mihin YP oli jo syksyllä pyrkinyt. Prikaati siirrettiin kuitenkin jo 27. 1. alkaen ylipäällikön reserviksi Karjalan kannakselle, mille suunnalle näin tuli ensimmäinen ylipäällikön reservi. Helmikuun alussa ylipäällikkö käski ryhtyä viipymättä VT-aseman linnoittamiseen. Oli ensin saatava aikaan yhtenäinen piikkilankaeste. Voidaan muutenkin sanoa, että taempien asemien — VT-linja, PSS-linja ja Maaselän taempi linja — linnoittaminen alkoi toden teolla vasta v 1943. Tähän mennessä työtä oli tehty varsinaisesti vain etulinjassa. Linnoitustöiden jouduttaminen aiheutti myöhemmin kesällä entistä tarkemman koko maan työvoiman inventoinnin ja keskitetyn johtamisen. Tähän tehtävään määrättiin 2. 8. kenttäarmeijasta armeijakunnan komentajana toimiva kenraali valtakunnan työvoimapäälliköksi.

Varsinaista tilanteen muutosta ei ole todettavissa vastaavaan aikaan annetuissa ryhmien käskyissä. Niissä todetaan, että puolustus-

tehtävä on entinen, etulinjan miehitystiheys on samoin entinen. Kan.R pidätti käyttöönsä yhteensä 5 pataljoonaa, jotka sijoitettiin pitkin rintamaa. Tilanne ei yksityisillä kannaksilla ollutkaan mainittavasti muuttunut. Muutos koski sodan yleistilannetta, se oli strateginen, ja se näkyi ylipäällikön reserveissä, joita helmikuun lopussa oli jo 2 divisioonaa ja 1 prikaati. Niiden sijoitus oli edelleen »itäkarjalaisvoittoinen», sillä olihan Kan.R:n rintama edelleen strategisesti ajatellen »toista linjaa». Venäläisten aukaisema »henkireikä» ei sitä ollut muuttanut.

Stalingradin ja El Alameinin aiheuttama reaktio tuntuu rauhoittuvan kevään mittaan. Huhtikuun alkupuolella (mietintö 3. 4.) PM:n operatiivisen osaston päällikkö totesi, että Venäjä oli jo haravoitunut voimansa, Saksa voi aloittaa vielä kesäoffensiivin, Rommel sitoo tehokkaasti ja USA:n päähuomio on Tyynellä merellä eikä se näin muodoin »tule pitkään aikaan lähettämään voimiaan Eurooppaan». Toisessa mietinnössään 9. 4. hän päätteli, että Venäjä tulee keskittämään voimansa Saksaa vastaan. Oma rintamatilanteemme on hyvä, sillä venäläisten vahvuus on rintamillamme vähentynyt edellisestä syksystä 100 000 miehellä (nyt 11 divisioonaa ja 4 prikaatia) ja omien voimiemme vahvuus on lisääntynyt 35 000 miehellä. Keväällä voidaan siis »runsaasti lomauttaa miehiä maataloustöihin, sillä kestämisemme avain on kotirintamassa».

PM päätti käyttää edulliseksi arvioitua rintamatilannetta hyväkseen myös kertakaikkisesti strategisten reservien muodostamiseksi. Ohjelmaksi määritettiin yhden kokonaisen jalkaväkidivisioonan saaminen kunkin kannaksen taakse. Maa.R:n takana oli jo tällainen. Käytännössä tämä tuotti kuitenkin vaikeuksia, sillä vastuunalaiset armeijakunnan komentajat Aunuksen kannaksella, mistä tämä työ aloitettiin, yhtyivät kyllä periaatteessa ajatukseen, mutta eivät pitäneet sitä mitenkään mahdollisena, jos se merkitsi etulinjan harventamista heidän kaistoillaan. Strateginen (yleinen) ja taktillinen (paikallinen) näkemys voimien ryhmittämisestä olivat jyrkästi vastakkaiset, mikä onkin ymmärrettävää, kun ajatellaan, mistä kukin oli vastuussa. Tutustuttuaan paikalla tilanteeseen ja neuvoteltuaan Syvärin rintamasta vastuussa olevien komentajien kanssa PM:n opera-

tiivisen osaston päällikkö esitti, että Ps.D:sta jääkäriosaa (1.JPr) annetaan Aun.R:lle »rintamakoulutusta saamaan» ja Aun.R irrottaa 5.D:n ylipäällikön reserviksi Kuittisten—Kuujärven alueelle. 15. 5. tästä annettiin käsky. 5.D:n asemesta irrotettiin Aun.R:n komentajan esityksestä 8.D. Ps.D:n komentajalle tämä järjestely oli västenmielinen, sillä hän katsoi jääkäriprikaatin väärinkäyttämiseksi, kun se sidottiin puolustustehtävään. Niinhän asia olikin, sillä jälleen oli hajotettu ylipäällikön iskukykyisin ja liikkuvin yhtymä. Mutta tämä tapahtui vain välivaiheen suuremman strategisen ohjelman toteuttamiseksi.

Karjalan kannaksella suoritettiin vastaavanlainen manööveri kesäkuussa. Se kävi tosin helpommin kuin Aunuksessa, sillä Kan.R:lle voitiin antaa samalla Rv.Pr tilalle ja siellä oli miehitystiheyskin suurempi. 10.D siirrettiin VT-linjalle YP:n reserviksi ja linnoitustöihin (ensin yksi rykmentti 14. 5. ja koko divisioona 16. 6.). Kun vielä kesäkuun alussa oli III AK:n ylijäämäjoukoista ja muista muodostettu 15.Pr, joka sijoitettiin koulutusvaiheen ajaksi YP:n reservinä Petroskoihin, ja Maa.R:n alueella 1.D oli vaihdettu edestä taakse 6.D:lla, oli heinäkuun alussa reservitilanne: yksi jalkaväkidivisioona kunkin kannaksen takana ja lisäksi Petroskoissa Ps.Pr ja 15.Pr. Tämä oli osittain tapahtunut etulinjan kustannuksella, mutta tämän teki mahdolliseksi se, että etulinjan linnoittaminen oli jo huomattavasti pitemmällä kuin kesällä 1942.

Kesällä 1943 ryhmien komentajien PM:lle lähettämien tilannekuvausten (25. 7. ja 5. 9) mukaan ei missään odotettu huomattavaa vihollishyökkäystä. Kan.R:n komentaja oli 5. 9. huolissaan reservitilanteensa takia.

Voidaan sanoa, että tässä vaiheessa ylipäälliköllä oli jo melkoinen reservi, mutta sellaisenaan sitä ei voida sanoa puhtaasti strategiseksi reserviksi, sillä sijoituksensa puolesta se muistutti ainakin yhtä paljon kunkin ryhmän erillisiä reservejä, mitä se samalla itse asiassa olikin. Tällaiseen reservien kaksinäiseen tehtävään meillä oli totuttu jo aikaisemminkin, sillä voimia ei ollut enempää. Piti tyytyä kompromissiratkaisuun, joka ei suinkaan ollut ideaalinen strategista defensiiviamme ajatellen. Ryhmien komentajat pitivätkin näitä reservejä

omien kannastensa vahvuuteen kuuluvina, mikäli heidän tehtävänsä pysyisi samana.

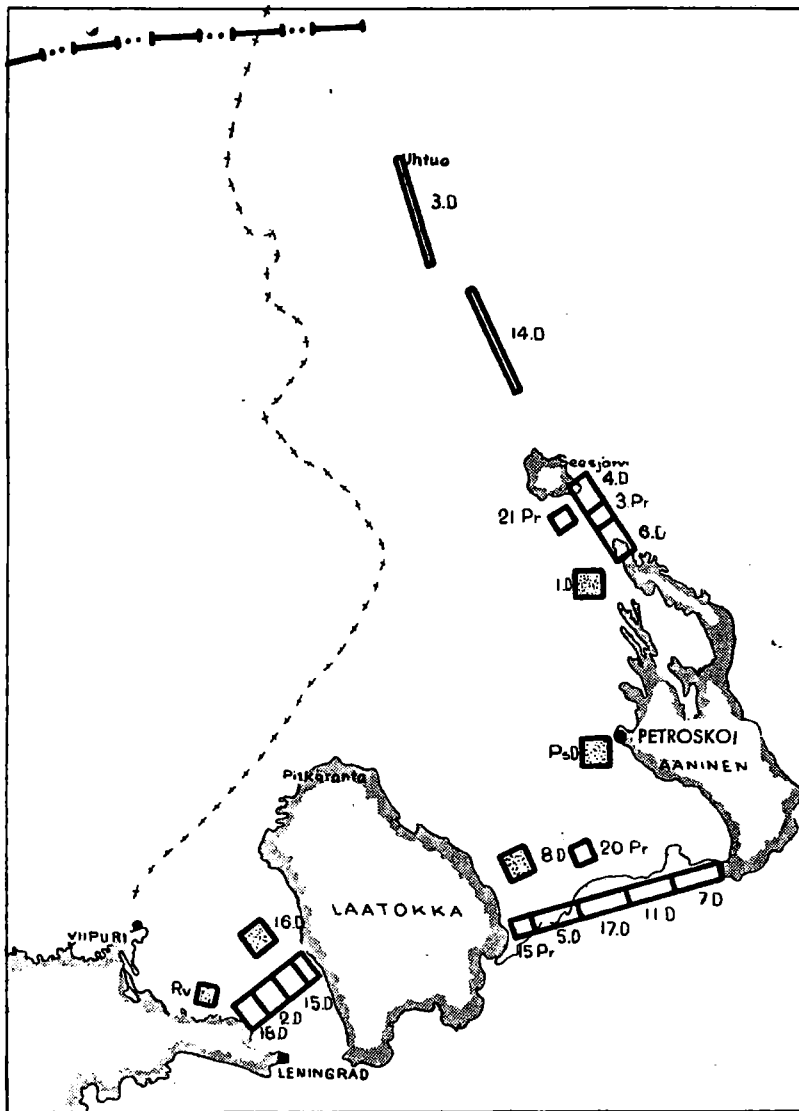
Kun joukot olivat tottuneet, saatettiin »lainat» ottaa takaisin. Syksyllä Ps.D koottiin jälleen Petroskoihin ylipäällikön reserviksi. Aun.R sai 15.Pr:n 1.Pr:n tilalle. Kan.R:stä otettiin Rv.Pr taakse silloin, kun JR 16:ta runkona käyttäen muodostettiin 19.Pr, ja tämä oli rintamavastuun runkorykmenttinsä kaistalla. Lokakuun viimeisenä päivänä annetulla käskyllä oli nimittäin kullekin kannakselle 7-pataljoonaisen divisioonajaon ulkopuolella olevista joukoista muodostettu prikaati (19., 20. ja 21.Pr). Ryhmityksellisesti tämän toimenpiteen vaikutus Kan.R:ssä on jo selvinyt, 19.Pr otti siis vain runkonsa kaistan, joten Rv.Pr:n ottaminen taakse yhtymälukumäärän pysyessä edessä samana oli oikeastaan vain nimityskysymys. Todellisuudessa se harvensi miehitystä. Merkittävämpi oli muutos sitä vastoin Aun:n ja Maar:ssä, missä kummassakin uusi prikaati määrättiin ryhmänsä reserviksi. Näin ei siis siellä oltu enää yksinomaan YP:n reservien varassa.

Tässä yhteydessä on syytä kiinnittää maavoimien ryhmitystilanne joulukuun alussa 1943 (Kuva 2):

- Karjalan kannaksella oli 3 divisioonaa ja 1 prikaati etulinjassa, ryhmän reservit näistä varattuja pataljoonia. Armeijan itjoukoista oli täällä 22 %.
- Aunuksen kannaksella oli 4 divisioonaa ja 1 prikaati etulinjassa ja 1 prikaati ryhmän reservinä kannaksen keskellä. Armeijan itjoukoista oli Aun.R:ssä 33 %.
- Maaselän kannaksella oli 2 divisioonaa ja 1 prikaati edessä ja 1 prikaati toisessa linjassa. Armeijan itjoukoista oli täällä 10 %.
- Rukajärven ja Uhtuan suunnalla oli kummallakin divisioona, itjoukoista yhteensä 13 %. (Ilmavoimilla oli loput — 22 % itjoukoista.)

YP:n reservinä olivat

- 10.D ja Rv.Pr VT-asemassa,
- 8.D Kuittisen—Kuujärven alueella,

Kuva 2. Suomen maavoimien ryhmityskaavio 1. 12. 1943. Huom. Varjostetut ovat ylipäällikön reservi-yhtymiä. Pinta-alat ovat samat kuin piirroksessa n:o 1.

— 1.D Käppäselän alueella,

— Ps.D Petroskoissa.

Reservit oli määrätty sijoituspaikoilleen taemman aseman linnoittamiseen. Ps.D oli pääasiassa koulutuksessa.

Vuosi 1943 oli ollut suursodan kannalta huolestuttava. Saksa oli yhä ahtaammalla, sen ainoa offensiivi Kurskissa oli kestänyt vain viikon. Venäläisten hyökkäykset taas olivat johtaneet syviin murtoihin ja läpäisseet aina yhden aseman. Siksi YP antoikin marraskuussa käskyn taempien asemien tiedustelusta. Tiedustelujen perusteella määrättiin VKT-linjan kulku 21. 12. 43, U-linjan jouluaattona ja sen jatkeen kulku Syskyjärveltä Loimolaan 26. 1. 44. Jo elokuussa oli hallituksen ulkoasiainvaliokunta asettanut rauhan päämääräksi vuoden 1939 rajat. Taemmat linjat sopivat tähän päätökseen. Itä-Karjala siis viimeistään rauhan tullessa tyhjennettäisiin. Sen pitäminen ja siellä olevien joukkojen määrä tuli vähitellen keskustelun alaiseksi.

5. Strateginen pääsuunta hahmottuu

Kuten vasta kulunut vuosi 1943 oli alkanut merkittävillä tapahtumilla, niin nyt alkavakin. 15. 1. 44 venäläiset aloittivat Leningradin rintamalla hyökkäyksen, joka kolmessa viikossa heitti saksalaiset Narvajoen taakse. Leningrad oli vapautunut. Meidän strateginen tilanteemme oli yhdellä iskulla muuttunut. **K a r j a l a n k a n n a k s e l l a** oli nyt **e n s i l i n j a n a s e m a**. Ylijohtomme reaktiot olivat nopeat kuten vuotta aikaisemminkin. Samana päivänä (2. 2.) kun venäläiset saavuttivat Narvajoen suun, annettiin käsky Ps.D:n siirtämisestä Petroskoista Viipurin alueelle, missä sen tuli aloittaa työt VKT-linjalla. YP:lle esitettiin samalla toisen jalkaväkidivisioonan siirtämistä **K a n . R . n** taakse VT-asemaan, ja täksi esitettiin 4.D:aa, joka juuri vuoden lopussa oli vaihtanut 1.D:n Maaselässä etulinjaan. YP hyväksyi ajatuksen, mutta ei 4.D:n siirtoa, koska **M a a . R . n** ilmoitusten mukaan vihollisen oli todettu talven aikana liikehtivän Maaselän suunnalla epäilyttävästi. Hän päätti, että koetetaan saada saksalaiset ottamaan leveämpi kaista ja näin irrottaa 3.D. 3. 3. annetussa YP:n käskyssä **K a n n a k s e n** selvä painopiste toodetaan.

Samassa yhteydessä muutettiin johtosuhteita Karjalan kannaksella. III AKE siirrettiin sinne, ja ryhmä jaettiin kahdeksi suoraan YP:n alaiseksi armeijakunnaksi, koska lisävoimaa oli tulossa. Tämä merkitsi siis myös YP:n otteen lisääntymistä siellä. 3.D:n tulo etelään kesti kuitenkin kauan. Rintamavastuun vaihto tapahtui hitaasti, vasta 7. 3. YP saattoi antaa käskyn divisioonan siirrosta, mutta 13. 3. siitä erotettiin vahvennettu rykmentti (lähes puolet divisioonasta — Ryhmä S), joka jätettiin saksalaisten pyynnöstä Hyrynsalmen—Kuusamon—Suomussalmen alueelle. 3.D:n runko-osa tuli Karjalan kannakselle maaliskuun loppuun mennessä, mutta siitä erotetun Ryhmä S:n siirto käskettiin vasta 17. 5., ja vasta 8. 6. 3.D lopullisesti oli kokonaisuudessaan perillä.

Kannaksen suuntaa oli siis teoriassa vahvennettu kahdella divisioonalla välittömästi strategisen yleistilanteen muututtua, mutta käytännössä tämä kesti 4 kuukautta. Tällä välin oli PM:ssä tutkittu tilannetta ja esitetty 4.D:n siirtämistä Pitkänrannan alueelle, missä se olisi samalla, kun se olisi varustanut U-linjaa, ollut todellisenä kolmen kannaksen strategisena reservinä.

Talven ja kevään 1944 arvioinneista PM:ssä antavat jonkinlaisen kuvan vastaavana aikana tehdyt kirjalliset tilannekatsaukset. PM:n tiedustelujaoston päällikön sotilaspoliittisessa katsauksessa 15. 2. todetaan, että Saksan voimat kulminoituvat syksyllä -44 ja Venäjän voimat riittävät offensiiviin kevääseen -45 saakka. Saksan arvellaan kestävän vielä kauan defensiivissä ja maihinnousun viiptyvän. Operatiivisen osaston päällikön vastaavan ajan (18. 2.) tilanteenarvostelu koskettelee lähemmin omia rintamiamme. Siinä todetaan ehdottoman painopisteemme olevan Karjalan kannaksella ja 3.D:n siirron sinne viiptyvän (4.D olisi nopeammin paikalla). Sen hetken tärkeimmäksi tehtäväksi katsotaan kahden divisioonan saaminen VT-asemaan sen saattamiseksi puolustusvalmiuteen ja miehittämiseksi, jos vihollisen suurhyökkäys tulee, sekä reserveinä käytettäväksi vastasiirtoja varten. Näihin aikoihin oli nimittäin saatu myös hälyttäviä tietoja venäläisten mahdollisesti alkavasta yleishyökkäyksestä. Edelleen todetaan, että venäläiset tuskin keskittävät meitä vastaan voimiaan, niin kauan kuin heillä on jatkuvaa menestystä saksalaisia vastaan.

Mutta pohjoisrintamansa hyökkäyksen kulminoiduttua he voivat aloittaa hyökkäyksen Karjalan kannaksella, mihin viittaavaa liikettä siellä onkin havaittu. Samassa tilanteenarvostelussa korostetaan vielä Suomenlahden rannikkopuolustuksen lujittamisen tärkeyttä. (Ääniseltä oli jo käsketty siirtää 6-tuumaisia rannikkotykkeitä Suomenlahdelle.)

Toisen samaan aikaan laaditun tilanteenarvostelun mukaan arveltiin, että jos venäläiset aloittavat talvihyökkäyksen, se olisi rajoitetumpi eikä sellaisena kohdistuisi Karjalan kannasta vaan Vienan rintamaa ja sen yhteydessä Maaselän kannasta vastaan. Tämä erillinen, osittain yksityisluonteinen arviointi on syntynyt asianomaisen Maa.R:n alueelle tekemän matkan jälkeen, joten tällä voi olla oma vaikutuksensa.

Kevääseen päin mentäessä PM:n arviointien sävy tulee rauhallisemmaksi, aikaisemmat hälyttävän tuntuiset tiedot ovat vanhentuneita. 10. 3. operatiivisen osaston päällikön tilanteenarvostelussa todetaan, että Karjalan kannaksella ei tunnu olevan hyökkäysvalmisteluja. »Venäläisten uhkailu olikin vain painostusta». Jos sellainen tulee, se siirtyy kelirikon jälkeen, ja koska »meillä varustetaan vahvasti Kannasta», niin »kun kevääseen päästään, on Kannaksen puolustus hyvin luja». Syväriin rintaman tiedot eivät herätä levottomuutta, eivät liioin Maaselänkään, vaikka siellä on todettu vihollisen vilkasta liikehtimistä, sillä siellä on reservejä ja »taempi puolustusasema jo melkein valmis». Pohjoisessa vihollinen saattaa aloittaa hyökkäyksen, jonka »yhtenä tarkoituksena saattaisi olla sitoa meidän reservimme Pohjois-Suomeen ja sen kautta heikentää mahdollisuksiamme Karjalan kannaksella, josta käsin ryssien päähyökkäys Suomea vastaan tulee tapahtumaan». 3.D:n siirron arvellaan olevan loppuun suoritettuna maaliskuun aikana. Lisäksi arvioidaan meri- ja ilmatilanne, joissa samoin katsotaan painopisteen siirtyneen etelään. Venäläisten aktiivisuuden odotusta osoittaa vielä huoli Mantsinsaaresta, mistä käsin vihollinen voisi häiritä liikennettä Aunukseen.

† Sama painopisteisyys ja varmuus on havaittavissa näihin aikoihin annetuissa käskyissä. 16. 2. annetulla käskyllä määrättiin linnoitustöiden painopiste Karjalan kannakselle. Maaliskuussa annettiin merivoimille toimintaohjeet seuraavaa purjehduskautta varten. Niissä

sanottiin, että asemat Kannaksella pysyvät, Baltian maat pysynevät saksalaisten hallussa, jos kohta kovia taisteluita tullaan käymään ja vihollinen tulee tekemään yrityksiä vallata ulkosaaria, joten laivaston tulee suunnitella toimintansa sen mukaisesti ja varautua myös epäedullisiin käänteisiin. Suunnitelmissa varauduttiin muualakin epäedullisten tapausten varalta ja annettiin erinäisiä evakuoinninvalmistelukäskyjä, jopa käskyjä materiaalin taakse siirrostakin Itä-Karjalasta ja Kannakselta. Tasavallan presidentti ja YP olivat tulleet vakuuttuneiksi siitä, että meidän on solmittava rauha Moskovan rauhan rajoilla. Tässä vaiheessa kiinnittyikin huomio siihen, että U-linjan kustannuksella jatkuvasti työskennellään PSS- ja Karhumäen linjoilla.

Venäläisten liikehtiminen pohjoisessa aiheutti vielä yhden siirron. 23. 3. 44 3.Pr määrättiin YP:n reserviksi Kemijärven—Joutsijärven alueelle. Näin siis venäläiset olivat onnistuneet vetämään reservejämme pohjoiseen (Ryhmä S/3.D oli jo jätetty sinne), mistä seikasta operatiivisen osaston päällikkö oli 2 viikkoa aikaisemmin ennustellut. Siirron aihe oli kuitenkin enemmän poliittinen kuin strateginen. Teheranin konferenssissa olivat venäläiset ja länsiliittoutuneet päättäneet ensin irrottaa satelliitit sodasta. Tätä tarkoittava rauhanoffensiivi oli ollut käynnissä tammikuusta alkaen. Suomi oli joutumassa vaikeaan välikäteen, sillä USA uhkasi jo suhteiden lopullisella katkeamisella. Meidän oli pidettävä ovet ainakin raollaan länteen silti pilaamatta suhteita Saksaan. Tämä rauhanoffensiivi oli johtanut mm Os.H:n muodostamiseen Helsingin puolustamiseksi ja Ahvenanmaan miehityksen vahventamiseen. Saksalaisten mielialan rauhoittamiseksi ja juuri poliittisen jännityksen helpottamiseksi oli kuitenkin syytä suostua heidän pyyntöönsä ja varautua auttamaan heitä Kemijärven suunnalla, missä oli todettu venäläisten huomattavia hyökkäysvalmisteluja. Samalla kun puhtaasti strategisen defensiivimme painopiste hahmottui yhä selvemmäksi, vaikeutuva poliittinen tilanteemme asetti lisävaatimuksia myös strategiselle johdolle. »Poliittinen viivytystais-telu» oli jälleen varsin ajankohtaista.

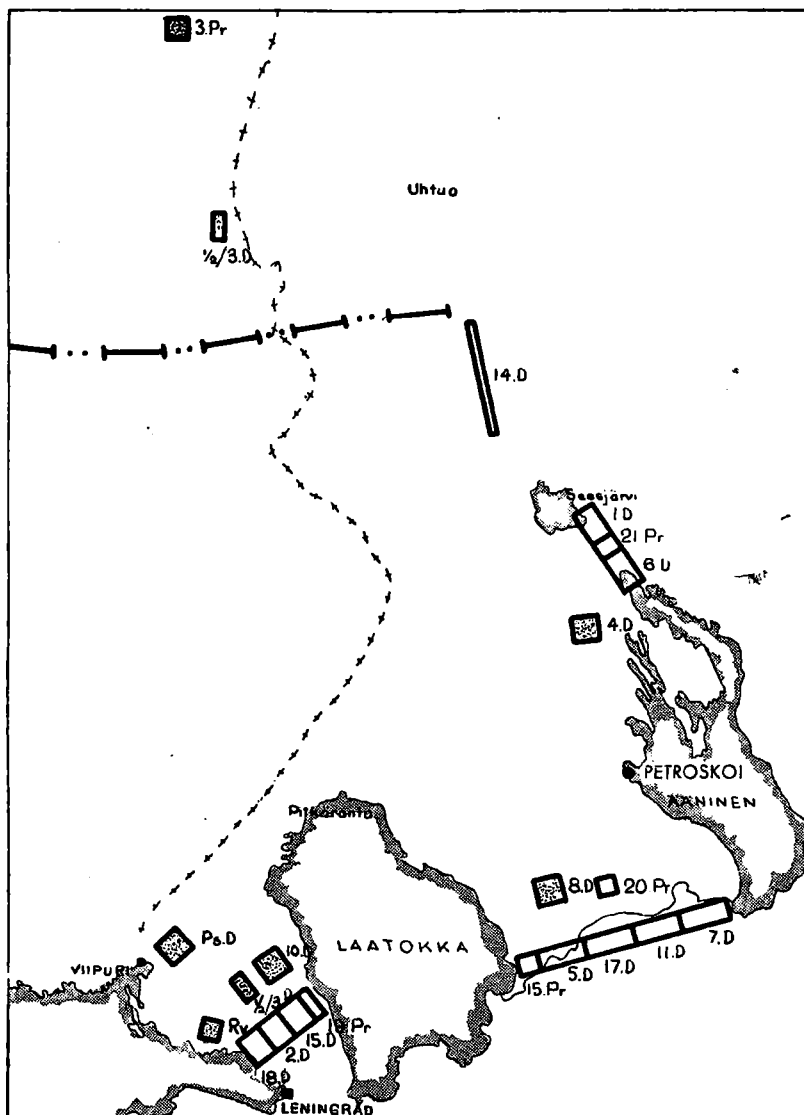
Poliittinen offensiivi päättyi 22. 4., jolloin Neuvostoliitto vyörytti synn neuvottelujen katkeamisesta Suomelle ja ilmeisestikin aloitti

valmistelunsa, joiden tarkoituksena oli ratkaista tilanne ase-in. Suomalaiset joukot, joiden vastuulle maamme kohtalo oli jälleen annettu, olivat ryhmittyneet seuraavasti maavoimien osalta (Kuva 3):

- Karjalan kannaksella rintamassa 3 divisioonaa ja 1 prikaati siten, että etulinjassa oli 23 pataljoonaa — kaista keskimäärin 3,5 km — ja reservissä 15 komppaniaa ja 6 pataljoonaa.
- Aunuksen kannaksella rintamassa 4 divisioonaa ja 1 prikaati siten, että etulinjassa oli 31 pataljoonaa — kaista keskimäärin lähes 6 km — ja reservissä 16 komppaniaa ja 6 pataljoonaa, lisäksi oli Aun.R:n käytössä 1 prikaati.
- Mäaselän kannaksella rintamassa 2 divisioonaa ja 1 prikaati siten, että etulinjassa oli 14 pataljoonaa — kaista keskimäärin runsaat 5 km ja järvirintama lisäksi ja reservissä 1 komppania ja 4 pataljoonaa.
- YP:llä oli reserveinään kaikkiaan 4 jalkaväki- ja yksi panssari-divisioona sekä yksi jalkaväki- ja yksi ratsuväkiprikaati. Tämä reservi oli puolestaan ryhmitetty siten, että
 - Karjalan kannaksella VT-asemassa oli 10.D ja 3.D, jonka vahvuus oli toukokuussa vain 4 pataljoonaa, sekä Rv.Pr, joka oli osaksi Suomenlahden rantavarmistuksessa,
 - Ps.D oli Viipurin—Lappeenrannan alueella,
 - Aunuksen kannaksella oli 8.D,
 - Maaselän kannaksella 4.D ja
 - pohjoisessa olivat 3.Pr ja Ryhmä S (Vahv JR 11/3.D).

Tätä ryhmitystä tarkastellessa toteaa, että sekä rintaman miehitystihedden että YP:n reservien ja niiden syvyysryhmityksen suhteen oli painopiste jo Karjalan kannaksella. Tätä painopistettä ei tämän ryhmityksen mukaan PM:ssa pidetty vielä kyllin voimakkaana, ja siksi PM:ssa laadittiin 20. 4. suunnitelma reservien ryhmittämisestä siten, että

- Viipurin—Lappeenrannan alueella olisi Ps.D,
- VT-asemassa olisi 2 divisioonaa ja niiden välissä prikaati (3.Pr, joka otettaisiin »alas» keliirikon siellä alettua),

Kuva 3. Suomen maavoimien ryhmityskaavio 15. 4. 1944. (Varjostus ja pinta-alat kuten edellisissä piirroksissa.)

- Kuittisten—Alavoisten alueella olisi 1 divisioona ja Mätäs-
kylän—Syvärin kaupungin alueella 1 prikaati,
- Loimolan—Pitkärannan alueella olisi vihdoin 1 divisioona.

(Maaselkään ei siis jäisi YP:n eikä armeijakunnankaan reserviä lainkaan.)

Samalla oli suunniteltu vaihdot siten, että ne tapahtuisivat hyvissä ajoin ennen kelirikon päättymistä seuraavasti (Op-os:n päällikön 10. 3. antaman tilanteenarvostelun mukaan suurhyökkäys oli todennäköinen vasta kelirikon päätyttyä.):

- 10.D—18.D ajalla 26. 4.—13. 5. (todellisuudessa 15. 5.—22. 5.),
- 8.D—5.D ajalla 1. 5.—15. 5. (todellisuudessa 8.D—17.D 6.—26. 5.),
- 4.D—7.D 15. 5.—15. 6., jolloin 7.D ryhmitettäisiin Pitkärannan—
Loimolan alueelle. (Todellisuudessa vaihto alkoi 6. 6., mutta
käskyn mukaan vain vahvennettu rykmentti 7.D:sta määrättiin
U-linjalle ja divisioonan pääosa Maaselän rintaman taakse.
Tämä vaihto jouduttiin peruuttamaan jo 10. 6. 4.D:n tultua
käsketyksi muualle.)

Voimakkaampaa painopistettä reservien ryhmittämisessä Karjalan kannaksella olivat esittäneet sekä yleisesikunnan päällikkö että päämajoitustestari, jopa tasavallan presidenttikin, mutta YP halusi pitää Maaselän rintaman jatkuvasti lujana, sillä Itä-Karjalan alue oli hänen laskelmissaan arvokas rauhan pantti ja puskurivyöhyke. (PM:n Op 1:n päällikön 15. 3. laatiman muistion mukaan arveltiin Itä-Karjalan viivytysvyöhykkeenä merkitsevän jopa puolen vuoden aikavoittoa). II AK:n ilmoitusten mukaan vihollisen toiminta oli Maaselässä vilkasta, ja armeijakunnan tarmokas, maaliskuun alussa vaihtunut komentaja sai YP:n suostumaan vielä linnoitusmateriaalimäärien lisäämiseenkin Maaselän kannaksella.

Toinen pohdinnan alainen kysymys, johon koetettiin löytää selvää vastausta odotettavan suurhyökkäyksen varalta, oli varsinaisen pääpuolustuslinjan määrääminen. Onko pääpuolustuslinja nykyinen etulinja, vai tulee sen olla taempana? Missä asemissa varaudutaan todellisen suurhyökkäyksen pääpaine vastaanottamaan? Etulinjan kulkuhan oli sikäli sattumanvarainen, että se oli siinä, mihin hyökkäys oli aikoinaan pysähtynyt. Sitä oli linnoitettu, mutta vihollisen

läheisyys oli tätä työtä vaikeuttanut ja hidastanut. Vihollinen oli sen kulun ja laitteet myös varmaankin vastaavana aikana hyvin selvittänyt, sillä se hän oli suoraan maatahystyksellä todettavissa. Maaselässä ja Aunuksessa tämä kysymys ratkesi melko vaivattomasti, sillä molemmissa oli paljon vesistölinjaa — järviä tai Syvärinjokea —, mihin pääpuolustuslinja voitiin luontevasti liittää, jolloin esimerkiksi Syvärillä jäi vielä etuvyöhykettä. Mutta Kannaksella tämä oli vaikeampaa. Päämajoituspäällikkö ja PM:n op-os:n päällikkö esittivät, että VT-linja määrättäisiin pääpuolustuslinjaksi, sillä nykyisen etulinjan on vihollinen valokuvannut ja jos VT-linja määrätään pääpuolustuslinjaksi, niin joukot tulisivat tuntemaan sitä kohtaan enemmän kiinnostusta ja sen varustaminen tulisi saamaan uutta vauhtia. Aikaisempi optimismi VT-linjan valmistumisesta oli ollut siis perusteetonta, työsaavutukset olivat olleet laskettua heikkommat, tarveaineen puutetta valitettiin eikä joukkojakaan ollut sitä määrää, mitä aikaisemmin laskettiin (3.D). III AK:n komentaja ilmoittikin jo melko pian tulonsa jälkeen, että VT-asema on »kaukana taisteluvälillä eikä käytettävissä olevalla työvoimalla ole pian sellaiseksi saatavissa». YP selvitteli tätä kysymystä käynneillä Karjalan kannaksella ja henkilökohtaisesti keskustelemalla divisioonien ja rykmenttien komentajien kanssa, jotka yksimielisesti luottivat etulinjaan, missä olivat.

Karjalan kannaksen tilannetta kuvaa hyvin tarkastavan kenraalin tarkastuskertomus matkasta Karjalan kannakselle 27. 4.—7. 5. 44. Siinä todetaan, että piikkilangasta on kova puute, korsujen vahvistaminen ja jonkinlaisen lähisyvyyden luominen vie syyskuuhun asti sekä että rakenteelliselta kannalta asemat — etulinjan pääasema — eivät voi kovin kauan kestää niiden murtamista tarkoittavia hyökkäyksiä. »Tästä näkökannasta huolimatta kaikki haastattelemani komentajat ovat vakuuttuneita siitä, että nykyisissä asemissa on pysyttävä — ja pysytään kauan — vaikkakin taistelu näillä läpimurtoalueilla muodostuisi »kuoppapuolustukseksi». Ja edelleen »kaiken näkemäni ja kuulemani perusteella olen myös minä tullut siihen käsitykseen, että huolimatta päävastarinta-asemamme rakenteellisista heikkouksista puolustustaistelumme on käytävä nykyisessä pääpuo-

lustuslinjassa mahdollisimman kauan». Toukokuun jälkipuoliskolla eteen vaihdetun 10.D:n esikuntapäällikkö esitti muistiossaan päinvastaisen kannan. Hän pyysi pääpuolustuslinjan siirtoa 400—2000 m taaksepäin, mutta IV AK ei sitä hyväksynyt. Näin strategisen puolustuksen kannalta tärkeä kysymys pääpuolustuslinjasta jäi lopullisesti ratkaisematta. Jäätiin taktilliseen puolustukseen etulinjassa. (Tässä yhteydessä olisi mielenkiintoista tehdä vertailuja ranskalaisen strategisen puolustuksen ryhmitysperiaatteisiin vuodelta 1918. Siinä puolustusaseman tiheys kasvoi edestä taaksepäin). Tarkastusmatkallaan Maaselän ja Aunuksen kannaksilla tarkastava kenraali totesi linnoitustyöt pitemmälle viedyksi kuin Kannaksella. Maaselän taempi asema oli yhtenäinen, este samoin. (Piikkilankaa oli 50 tn reservissä). Aunuksen kannaksen asemat olivat syvyydessä hyviä.

Kevään kehittyessä yhä pitemmälle oltiin selvillä strategisesta painopisteestä. Samalla saattoi oma tähystyksemme päivittäin tehdä havaintoja laajasuuntaisista hyökkäysvalmisteluista. Etulinja — varsinkin 18.D:n (10.D:n) kaista — tunsu yhä kasvavan hyökkäysuhkan. Käytännölliset toimenpiteet edistyivät kuitenkin hitaasti, sillä vastakkaiset voimat vetivät eri suuntiin. Kun helmi—maaliskuun hyökkäysuhka oli mennyt ohi, ei kaikissa ylemmissä portaissa ehkä reagoitu riittävästi etulinjan »paikallisiin» ilmoituksiin, kun ei ollut riittäviä tiedustelutietoja välittömästi odotettavasta suurhyökkäyksestä tai kun ei pidetty saatuja tietoja riittävän varmoina. PM:n operatiivinen osasto oli kyllä sellaisen, ehkä vähän myöhemmin alkavan, odotuksessa, mutta muitten osastojen toimenpiteet määräytyivät jo vakiintuneitten ja totuttujen olosuhteitten ja niiden toistuvien vaatimusten mukaan.

Kotirintama kaipasi miehiä elintärkeihin toukotöihin, maatalouslomat määrättiin kuten edellisenäkin keväänä, nyt ajaksi 24. 4.—7. 6. Linnoitustyöt vaativat kasvavaa huomiota sekä työ- ja vetovoimaa taistelujoukoista. Kunkin kannaksen komentaja piti entistä tarkemmin kiinni omistaan, sillä vihollisen aktiivisuus oli ilmeinen. YP määräsi jo edellä mainitut vaihdot toimeenpantaviksi. Kaiken tuli olla valmiina ennen kelirikon päättymistä. Mitä oli kesä tuova tullessaan?

6. Suurhyökkäys

Kesäkuun 9. päivänä alkanut venäläisten suurhyökkäys oli sitten muodostuva strategisen defensiivimme koetinkiveksi. Siinähan tuli kokeille, miten tarkoituksenmukaisesti joukkomme oli ryhmitetty yleensä ja miten asiallisen kokonaisuuden tietyn kannaksen (rintaman) joukkojen syvyysryhmitys ja taemmat asemat muodostivat. Tässä yhteydessä on puutu lähemmin joukkojen laadulliseen enkä henkiseen tasoon, en liioin aseistuksen ajanmukaisuuteen, vaikka jatkuva valppaus ja eteneminen niilläkin aloilla kuuluu strategiseen defensiiviin, joka useimmiten aikanaan tulee huipentumaan keskitettyyn voimainponnistukseen, sellaiseen tulee koko ajan varautua, ja se oli meidänkin osamme kesällä 1944. Tyydyn vain toteamaan, että koetuksen hetkellä todettiin »terän olevan tylsänä». Oli käyty »yksitoikkoista asemasotaa». Useilla kirjelmillä ja käskyillä YP ja PM olivat herättäneet joukkojen henkistä valmeutta ja ravistaneet joukoista asemasodan »rämettyneisyyttä». (Kirjelmät 3. 3. 44, 17. 4. 44 ja 10. 5. 44. Viimeksi mainittu YP:n käsky oli kuin hälytys »ajanakohtana, jolloin meidän on oltava joka hetki valmiina suurhyökkäyksen torjuntaan». Edelleen: »vaadin kaikilta alaisiltani komentajilta tinkimätöntä lujutta ja ehdotonta omakohtaista vastuuntunnetta siitä, että asemamme saadaan lujiksi kestäämään myös materiaalisesti vihollisen suurhyökkäyksen painon».) Asema jäi niin ikään edelleen etupainoiseksi, millainen jo ensimmäisessä maailmansodassa oli todettu soveltumattomaksi materiaalihyökkäystä vastaanottamaan. Vielä 30. 5. PM:n operatiivisen osaston päällikkö kirjoitti havainnoistaan Kannaksella: »huoltolaitosten, tykistöasemien ja reservien sijoituspaikkojen kautta kulkiessani aina etulinjan etummaisiin sijoituspaikkoihin en tavannut ainoatakaan miestä kenttävarustustoissa, mutta varsin runsaasti kyllä auringonkylpyjä ottamassa tai muuten makailemassa. Kuitenkin kaikkialla olisi mitä kipeimmin tarvittu työtä». Toisaalta rauhallisen kauden virastomaisuus, tottumus oleviin oloihin, linnoitustyökysymykset ja pitkän sodan henkinen väsymys olivat vaikuttaneet osaltaan ainakin muutamissa joukoissa niin paljon, ettei parhaasta vireydestä ja taistelutottumuksesta jälkeen jää-

mistä voitu kirjelmillä nopeasti paikata. Siihen tarvittiin kovempaa todellisuutta.

Tapahtumain kulku antakoon itsessään vastauksen ryhmitys- ja porrastuskysymyksiin. Jo hyökkäyksen ensimmäisenä päivänä — valmistelupäivänä — 9. 6. kaikki painopistesuunnan divisioonan ja armeijakunnan jo alkujaan suhteellisen pienet reservit tulivat sidotuiksi taisteluun pääsuunnassa. Niin sitten 10. 6., jolloin vihollinen varsinaisesti pani koneistonsa liikkeelle, ei enää ollut mitään reservejä välittömiin vastatoimenpiteisiin, ja niin aivan etumaisen linjan muodostavaan pääasemaan sidottu 10.D lyötiin hajalle. Ensimmäisenä hyökkäyspäivänä jo aamulla PM joutui sitomaan reservejään (rykm + psto/3.D 10. 6. klo 07.00) ja samana päivänä annettiin siirto- tai toimintaanpanokäskey kaikkiaan viidelle PM:n reserviyhtymälle. PM teki nopeat tilanteenratkaisut. (Ps.D:lle siirtokäskey klo 07.30 ja valmiuskäskey klo 15.15, koko 3.D:lle ja Rv.Pr:lle toimeenpanokäskey klo 17.10, JPr/Ps.D:lle hyökkäyskäskey klo 23.30; nämä Kannaksella, ja Itä-Karjalasta 4.D:lle varsinainen siirtokäskey klo 15.50 (esikäskey jo aamupäivällä) ja Kemijärveltä 3.Pr:lle esikäskey klo 10.30 ja varsinainen siirtokäskey klo 15.55). Koska aivan edessä ollut pääasemamme oli jo murrettu, eivät vahvennukset voineet välittömästi päästä vaikuttamaan, ja IV AK saikin jo 10. 6. klo 17.10 käskeyn viivyttyä vetäytyä VT-asemaan. Tämä määrättiin koko pituudeltaan pääpuolustuslinjaksi 12. 6. Kysymys pääpuolustuslinjan kulusta sai siis nopean ratkaisun, mutta muuttuneissa olosuhteissa.

VT-asema jouduttiin miehittämään verrattain improvisoidusti. Joukot eivät nimittäin tunteneet sitä niin hyvin, että kaikki olisi voinut käydä nopeasti ja mahdollisimman tarkoituksenmukaisesti. Tämä johtui osittain myös siitä, että 10.D oli vuoden ajan ollut reservissä VT-aseman Laatokan puoleisessa osassa ja nyt sen selusta, Suomenlahden puoleinen VT-aseman osa, oli sille uutta. Sehän oli vasta ennättänyt tutustua kaistansa pääasemaan. 3.D:n toinen rykmentti oli tullut kannakselle vasta 5 à 2 päivää aikaisemmin. Näiden yhtymien oli vastattava lähinnä VT-aseman länsiosasta. Osoituksena siitä, ettei itäosassakaan tunnuta luotetun joukkojen, 15.D ja 19.Pr, tuntevan selustansa VT-asemaa, on se, että III AK pyysi

12. 6. 18.D:n loppuosan (osia oli alistettu jo 11. 6. IV AK:lle) alista-
mista itselleen »koska se tuntee aseman». (Oli ollut siinä vasta 2
viikkoa). Perustelu alistuspyyntöön saattaa olla kiireessä keksitty,
mutta sellaisena se saattaa vähän outoon valoon 15.D:n ja 19.Pr:n,
jotka olivat sen edessä olleet ja kaikki liikenteensä taakse sen kautta
hoitaneet kahden ja puolen vuoden ajan.

VT-aseman miehitykseen tai sen lähiselustaan oli käytettävissä
painopistesuunnassa 3.D, 2.D, Rv.Pr, Ps.D ja 10.D, joista varsinkin
viimeksi mainittu oli pahoin kärsinyt, ja sivulla 18.D (osaksi paino-
pisteessä), 15.D ja 19.Pr, siis kaikkiaan 5 jalkaväki- ja 1 panssari-
divisioonaa sekä yksi jalkaväki- ja yksi ratsuväkiprikaati. Ryhmitys
VT-asemassa ei ollut vielä valmis, kun vihollisen panssarikärki mur-
tautui siitä läpi 14. 6. Seuraavana päivänä YP määräsi vetäytymisen
vihollista sitkeästi viivyttären VKT-asemaan. Strategisen defensiivin
ensimmäinen vaihe oli hävitty. Tällöin olivat jo kaikki YP:n Kannak-
sella olleet reservit tulleet lujasti sidotuiksi taisteluihin. Vielä oli
reservejä 4.D ja 3.Pr, jotka olivat matkalla painopistesuuntaan ja
joiden osoitetta jouduttiin korjailemaan tapahtumain nopeasti kehit-
tyessä Kannaksella. Myös 17.D ja 20.Pr olivat jo 12. 6. saaneet siir-
tokäskyn, mutta eivät vielä 15. 6. aamulla olleet päässeet lähtemään,
17.D oli jo marsseilla. YP:n kaikki reservit — lisäksi Aun.R:llä ollut
20.Pr — olivat tulleet jo varatuiksi, mutta kaksi divisioonaa ja kaksi
prikaatia olivat silloin poissa, kun ratkaisu tapahtui VT-asemassa.
Seuraava tavoite oli siis VKT-asema.

Tapahtumat yhdellä kannaksella heijastuivat välittömästi toisille.
Strategisen ratkaisun ollessa kyseessä ei siis ollutkaan kolmea eril-
listä kannasta. 4.D:n siirto ei aiheuttanut vielä varsinaisia muutok-
sia tehtävissä, 3.Pr:n siirto vaikutti vain saksalaisten mahdolliseen
uuteen tilanteenarvosteluun. Merkittävää on muuten, että 10. 6.,
(silloin kun 4.D:n ja 7.D:n vaihto peruutettiin) käskettiin 20.Pr Syvä-
riltä Maaselän kannakselle. Tämä siirto aloitettiin myös välittömästi
silloisista liikennetarpeista huolimatta. II AK tuntui pitävän puo-
lensa loppuun asti. Voimien keskittäminen painopisteeseen ei ollut
vielä totaalinen, vaikka PM tekikin välittömästi ratkaisevat johtopää-
töksensä. Kun sitten 17.D ja 20.Pr 12. 6. käskettiin Karjalan kan-

nakselle, jäi Itä-Karjala ilman YP:n ja ryhmien reservejä. Tämä aiheutti välittömästi vastaavien ryhmien tehtävän uudelleen määrittämisen. Puolustustehtävä muuttui viivytystehtäväksi. Tämä osoittaa omalla tavallaan, että YP:n strategiset reservit olivatkin samalla kunkin ryhmän reservejä niiden silloisia puolustustehtäviä varten. Vielä ratkaisevampi oli tehtävän muuttuminen silloin, kun 16. 6. sekä Aunuksen että Maaselän kannakselta määrättiin irrotettavaksi divisioona rintamasta VKT-asemaan. Aun.R ja II AK saivat nyt vetäytymistehtävän takarajanaan U-linja. Tähän tehtävään jäi kaikkiaan 4 divisioonaa ja 2 prikaatia samalla kun nyt todelliseen strategiseen painopisteeseen, VKT-linjalle, koottiin 10 divisioonaa ja 4 prikaatia. Tehtävän muuttuminen on nyt aivan luonnollinen, sekä jäljelle jääneitten voimien määrää ajatellen että varsinkin yleistilanteen mukaan.

Taistelujen huipentuessa VKT-linjalla oli osa vahvennuksia vielä matkalla, mutta ennen kuin siellä ennätti tapahtua meille epäedullista ratkaisua, onnistuttiin — tosin aivan viime hetkessä — saamaan kaikki voimat paikalle. Strateginen keskittämistemme, mihin tuli täydennyksenä vielä saksalaisia vahvennuksia, oli valmis. Vihollisen hyökkäys onnistuttiin pysäyttämään ja rintama vakauttamaan. Toisella suunnalla, Laatokan pohjoispuolella, olivat Itä-Karjalan kannaksien voimat myös keskittyneet U-linjalle ja vakauttaneet puolustuksen siellä. Strategisen defensiivin toisen vaiheen voitto oli meidän. Se oli maksanut Itä-Karjalan viivytysvyöhykkeen ja Karjalan kannaksen.

Entiset taemmat asemat olivat nyt muuttuneet pääasemiksi. Näissä muuttuneissa olosuhteissa tilakysymys määritti vielä enemmän ryhmitymisen kuin aikaisemmin, jolloin tilan käytön suoma aika mahdollisti ryhmitymisen muutoksia. Tilanteen vakaantuessa Kannaksen suunnalla oli vahvennettava Laatokan pohjoispuolista rintamaa, minne siirrettiin Rv.Pr ja yksi jalkaväkiprikaati. Näin voitiin lopettaa sota siellä offensiivisesti vakauttamalla tilanne myös harvaan miehitehtyllä korpirintamalla. 10 divisioonaa ja 2 prikaatia Kannaksella, 5 divisioonaa ja 5 prikaatia Laatokasta Hyrynsalmelle oli se lopullinen ryhmitys, mihin dramaattiset tapahtumat kesällä 1944 olivat johtaneet. Strateginen defensiivimme oli kärsinyt pahoja kolauksia, mutta selvinnyt niistä jaloilleen.

7. Suurhyökkäyksen arviointia

Venäläisten suurhyökkäys kohtasi puolustuksemme niin henkisesti kuin ryhmittymisellistekin valmistautumattomana. Syytä siihen on haettu puolelta jos toiseltakin. Valitettavasti on jälkeinpäin usein rajoitettu hakemaan ja osoitteluun syyllisiä tapahtuneeseen vai-vautumatta syventymään vaikutteisiin ja perusteluihin eri portaiden toimenpiteissä ja ratkaisuissa. Silloin kun pyritään selvittämään strategisen defensiivimme kysymyksiä, on edellä esitettyyn kysymykseen myös syvennyttävä, vaikka sen on tapahduttava mahdollisimman suppeasti, sillä kysymys olisi kokonaisen erikoistutkielman arvoinen. Joka tapauksessa on hyödyllisempää selvittää eri toimenpiteiden perusteita kuin keskustella siitä, kuka on syyllinen.

Kenraali Erfurt on teoksessaan »Der Finnische Krieg» sanonut, että venäläisten hyökkäys Kannaksella tuli täysin yllättäen. Koska mainitun teoksen kirjoittajalla on muuten ollut verrattain hyvät asia-tiedot, on tätä lausuntoa pidetty todistuksena siitä, että kaikki syy on haettava Mikkelistä. Tämän lisäksi voidaan esittää pitkä luettelo toimenpiteistä ja asianhaaroista, jotka tukevat edellistä: epätarkoi-tuksenmukainen ryhmitys, pääpuolustuslinjan määrääminen, linnoi-tustyö- ja materiaalutilanne, maatalousloma-autukset, tykistön trakto-rien käyttö, koulutuskysymykset jne. Näiden todisteiden lähempi tarkastelu lieventää ehkä kuvan yksipuolisuutta. Ryhmittymisen epä-tarkoituksenmukaisuus on jo edellä todettu, mutta sillekin on syynsä. YP arvioi Itä-Karjalan strategisen ja poliittisen merkityksen hyvin suureksi. Omissa muistelmissaan hän nimenomaan pitää sitä »valt-tina tulevia neuvotteluita varten». Suomen Marsalkka, jota kenraali Erfurt nimittää edellisen vuosisadan »ancien régimen» viimeiseksi suureksi edustajaksi, on siinä suhteessa ollut »oman vuosisatansa» kasvatti, että hän on uskonut vielä ritarillisten neuvottelujen mahdol-lisuuteen ja varautunut niihin. Tällainen rauhanpanttiajatus tuntuu olleen myös hallituksella mielessään. Ainakin sellainen ajatus on tullut päätökseksi kokouksessa 3. 2. 43. Lisäksi oli PM:ssa arvioitu Kannaksen puolustuksen kehittyvän kesään mennessä hyvin lujaksi (edellä mainittu operatiivisen osaston päällikön arvio 10. 3. 44),

mutta linnoitustöiden heikko edistyminen, josta paikallinen johto on osavastuussa, yllätti siltä puolen, mistä ei odotettu. Kannaksen linnoitustilanteelle annettiin PM:ssa erittäin suuri arvo, sillä vertauskohtana kestolaitteiden lukumäärä oli huomattavasti suurempi kuin talvisodassa (15. 3. mietinnön mukaan talvisodan aikana oli kestolaitteita kaikkiaan 161, silloin 1236).

Pääpuolustuslinjan kulun määräämisestä eivät ainakaan ne komentajat, jotka toukokuun alkupuoliskolla olivat edessä, voi syyttää muita. Tapahtuihan tämä heidän esityksensä ja paikallisasiantunteuksensa mukaan. Kysymys onkin nähtävä laajempaan. Meikäläinen puolustus ei ollut kasvanut nykyaikaisen suurhyökkäyksen tasolle. Talvisodan aikainen yhteen linjaan nojaavan Summan torjuntataistelun kuva oli vielä liian läheinen. Olihan vielä »kehitytty» siihen verrattuna. Asemista puuttui vuoden 1944 hyökkäyksen edellyttämä syvyys, siksi kaikki tapahtui niin nopeasti. Divisioona- ja armeijakuntaporras sitoivat vähäiset reservinsä heti alussa, koska ne olivat samalla rykmentin reservejä. Ei ollut reserveissäkään lähisyvyttä. Puolustus VT-asemassa ei ollut yhtenäisen. Puolivalmiissa asemassa oli heikkoja kohtia, ja miehitys oli yleensäkin harva. Joukot eivät tätä asemaa vielä tunteneet. Vihollinen näyttää tunteneen sen melko hyvin.

Päällystökoulutuksena oli kylläkin järjestetty tutustumiskäyntejä VT-asemaan. Muutama erillinen käynti ei kuitenkaan vastaa sitä, mitä on joukon oleminen asemassa. Siitä huolimatta olisi vielä määrätietoisempi joukkojen kouluttaminen VT-aseman miehittämiseen ehkä voinut silloin vaikeaksi muodostunutta tilannetta parantaa. Olivathan nämä joukot Kannaksella kaksi ja puoli vuotta, eikä se alue, mille tutustuminen olisi pitänyt järjestää, ollut sittenkään kovin laaja. PM:ssa — ei jälkipuheena — oli todettu Kan.R:ssa laimea kiinnostus VT-asemaa kohtaan.

Linnoitustyö ei tule koskaan valmiiksi, sillä aina voidaan asemia vahvistaa. On mahdotonta sanoa, milloin työteho on kehitetty äärimilleen, mutta se voidaan todeta, että työvoimaan ja alueeseen nähden reservijoukkojen saavutukset Kannaksella olivat heikompiä kuin Itä-Karjalassa. Maaselän kannaksella oli tosin melko paljon linnoi-

tustyöjoukkoja, mutta siellä oli asemat tehtävä kalliioon, mikä on erikoisjoukkojen työtä. Materiaalin suhteen on epätasaisuutta, koska toisaalla on puutetta ja toisaalla pääsee muodostumaan reservejä. Tässä suhteessa ei PM:n eri osastojen keskinäinen yhteistyö ole ollut tarpeeksi kiinteää. Tykistön traktorien käyttö linnoitustöissä on sitä samaa köyhän miehen pakkoa, mikä on monta kertaa ollut näkyvissä jo »kahden herran» reservien aiheuttamissa haitoissa. Siinä on aina vahingon vaara. Maatalouslomautukset käskettiin jo huhtikuun alkupuoliskolla ennen kuin vielä kukaan oli välittömiä hyökkäysvalmisteluja todennut. Elintarvikekysymyksemme oli v. 1944 yhtä kireä kuin rintamien miehityskysymyksenkin. Koulutus- ja taisteluhenkisyymykset veisivät tarkastelun jälleen liian pitkälle erikoiskysymyksiin. Todettakoon vain, että tarkastavan kenraalin ilmoituksen mukaan toukokuussa olivat kaikki joukot ilmoittaneet miehistön taisteluhengen hyväksi ja että koulutusvastuun voi yhtä hyvällä syyllä katsoa olevan yhtymillä kuin PM:lla, joka saattoi antaa vain yleiset ohjeet erilaisissa olosuhteissa työskenteleville joukoille.

Kaikesta huolimatta on todettava, että etulinjassa olevat joukot tekivät jatkuvasti havaintoja vihollisen valmisteluista ja useat merkit viittasivat hyökkäykseen. Vankitiedot puhuivat useitten uusien yhtymien siirroista Leningradin rintamalle. Nyt onkin arkistolähteissä havaittavissa etenkin PM:n operatiivisen osaston ja tiedusteluosaston toiminnassa mitä omituisin dualismi. Toisaalta hälytetään — toisaalta rauhoitetaan. Tunne suurhyökkäyksen uhkasta ja siitä, että sodan loppuratkaisua ei ole vielä pelattu, antaa hälyttävän äänen; usko venäläisten strategiseen voimainjakoon Saksaa vastaan ja käsitys omien asemien linnoittamisen lujudesta rauhoittavat puolestaan. Näin samojenkin henkilöitten aivoissa. »Mahdollisuutemme nykyisissä asemissa ovat monikertaiset talvisotaan verrattuna» sanoo Op 1:n päällikkö yhdessä esityksessään, mutta samalla viikolla hän kirjoittaa peräti hälyttävän mietinnön panssarintorjunnan heikkouksista. IV AK:n päivittäiset tilanneilmoitukset eivät anna lainkaan aihetta epäillä suurhyökkäystä. Vieläpä 10. 6. 44 aamu-ilmoitus puhuu Valkeasaaren suunnalla alkaneesta erittäin voimakkaasta rumputulesta ja kertoo: »Loikkarinotkon pohjoispuoliset tuki-

kohdat vallattu, takaisin». PM:n operatiivisen osaston päällikkö taas kirjoittaa jo aikaisemmin mainitussa tarkastuskertomuksessaan 30. 5. mm: »Aika on muuttunut. Nykyään on ehdottomasti päähuomio kiinnitettävä suurhyökkäyksen torjunnassa kysymykseen tuleviin viimeistelyihin.» PM antoi tietoja vihollisen suurista keskityksistä, mutta peruutti ne pian sen jälkeen, koska samoista joukoista oli joi-takin tietoja saksalaisten vastaiselta rintamalta. Viimeksi mainit-tuihin tietoihin uskottiin mieluummin, koska yleisen tilanteen arvos-telun mukaan oletettiin venäläisten keskittävän voimansa Saksaa vastaan. Lisäksi oli venäläisillä ollut tapana tuoda joukkojaan Leningradin leirialueille lepoa ja uudelleen järjestelyä varten. Onko tässä menty toiveajatteluun vai voidaanko jo puhua tiedusteluosast-on valppauden puutteesta?

Ehkä osutaan oikeaan, jos sanotaan, että venäläisten suurhyök-käystä osattiin odottaa, mutta siihen ei osattu oikein tosissaan varautua. Voimallaan ja vauhdillaan se yllätti suomalaiset taktillisesti niin, että meillä ei ollut enää aikaa strategisiin ryhmitysmuutoksiin, ja näin jouduttiin luovuttamaan viivytysalueet takarajalle saakka.

Edellä on tullut jo ilmi, että YP:n reservien ryhmitys oli hänen henkilökohtainen ratkaisunsa, jota hän on perustellut muistelmis-saan. Se perustui lähinnä, paitsi edellä mainittuun rauhanpanttiaja-tukseen, siihen selvään ja loogiseen ajatukseen, että venäläiset men-nettelevät strategiassaan johdonmukaisesti, siis takovat silloin, kun rauta on kuumaa, keskittyvät Saksan lyömiseen ja mahdollisimman suuren tilan haltuun ottoon lännessä ennen länsiliittoutuneita. Näin ollen todellista suurhyökkäystä ei Suomea vastaan suunnattaisi, koska Suomen asia ratkeaa taistelutta Saksan kukistuttua. Norman-dian maihinnousun päivinä, 6. 6., tuntui Berliiniin suuntautuva isku olevan luonnollinen. Tämän ajatuskulun mukaan tuntui epätoden-näköiseltä, että vastustaja hajottaisi voimia Suomen suuntaan. Hyök-käyksellään Suomea vastaan venäläiset yllättivät jopa liittolaisensa, sillä Teheranissa oli tiettävästi sovittu samankeskisesti iskusta D-päivinä. Ilmeisesti he halusivat selvittää Suomen kysymyksen omaan lukuunsa ennen yhteisiä rauhanjärjestelyjä. Strategisessa defensii-vissämme voitimme toisen erän, ja maa oli pelastettu.

YP on muistelmissaan sanonut, että 10. 6. on Suomen armeijan »musta päivä». Tällöin hänellä on varmaankin ollut mielessään Saksan armeijan »musta päivä» vuodelta 1918. Varmaan on tuo kesäkuun päivä ollut YP:lle tavattoman raskas. Se armeija, johon hän oli tottunut luottamaan, jolle hän oli antanut 13. 3. 40 kaikkien aikojen kauneimman tunnustuksen, tuotti — tosin vain pieni osa siitä — nyt ylipäällikölleen mitä katkerimman pettymyksen. Tämä ei ole jäänyt hänen mielestään pois, vaikka sama armeija (päinvastoin kuin Saksan »mustan päivän» jälkeen) ryhdistäytyi uudelleen ja tuotti hyökkääjälle katkeran yllätyksen: salpasi tien Suomeen.

8. Yhteenveto ja loppuarviointi

Strateginen defensiivimme kehittyi asteittain. Vaikka se kesti 2¹/₂ vuotta »rauhallista asemasota-aikaa», niin sen johtamisessa on nähtävissä voimakkaita erisuuntaisia virtauksia, jotka vasta vähitellen saatiin tukituksi tai ohjatuksi samaan uomaan. Hyökkäysvaiheen päätyttyä YP joutui elämään kädestä suuhun. Paikalliset taistelut sitoivat hänen voimansa sitä mukaa kuin ne saatiin irti, ja kotiuttaminen kulutti loput. Tässä vaiheessa, siis hyökkäysvaiheen päätyttyä ja v 1942, oli kuitenkin meidän rintamillamme taisteluilla paikallinen luonne. Ne koskivat vain yhtä kannasta kerrallaan. Vihollinen ei pystynyt strategisiin aloitteisiin. Joukot olivat lisäksi kovin rintamiin sidottuja, sillä asemat olivat linnoittamattomia.

Vähitellen asemat etulinjoilla taktillisesti vakiintuvat, mutta samalla vihollisen strateginen vapaus suurenee. YP kerää reservejä ja pääseekin kokonaislukumäärässä sinänsä kunnioitettavaan määrään — 7 yhtymää — mutta tämä on tapahtunut niin pitkälle rintamajoukkojen kustannuksella, että niiden omat taktilliset reservit hupe-nevat miltei olemattomiin. Kokonaisuasetelmaan tulee tavallaan tärkeän nivelen kohdalla aukko. Niinpä tämän takia ei reservien ryhmittämisessä voida ottaa huomioon yksinomaan strategisia näkökoh-tia. Dualismi reservien käytössä rajoittaa sekä YP:n että ryhmien komentajien toimivapautta. Tämä on kuitenkin täysin perustelta-vissa oleva ratkaisu, sillä voimamme eivät mitenkään olisi riittäneet

kaksiin reserveihin. Ehkäpä kuitenkin joku YP:n seitsemästä yhtymästä olisi voitu ryhmittää yksinomaan strategisten näkökohtien mukaan. Tällöin olisi tullut kyseeseen tämän voiman ryhmittäminen Pitkänrannan—Läskelän—Matkaselän seuduille. Silloin olisi eri kannasten välisen liikenteen kapeikon Matkaselkä—Jänisjärvi läpäisyyn tavallaan etukäteen varauduttu. Jo olemassaolollaan tällainen reservi olisi ollut omiaan johtamaan ajatuksia eri kannasten strategiseen yhteenkuuluvuuteen.

Kun lopulta strateginen painopiste ensin hahmottuu ja sitten ratkeaa, kestää aikansa ennen kuin käytännölliset toimenpiteet seuraavat mukana. Lopullisessa ratkaisussa kuitenkin voimamme olivat keskittyneinä tapahtumain polttopisteeseen.

— — — — —

Suomen jatkosotaa 1941—45 käsiteltäessä puhutaan usein »kolmen kannaksen koukkaajista» ja asemasodasta näillä kannaksilla. Tämä johtaa ajatuksen helposti kunkin kannaksen pelaamiseen omana käsitteenään. Sitä ne tietysti ovatkin, mutta niitä yhdistävät tekijät jäävät näin ajatellen varjoon. Kunkin kannaksen vastuunalainen johto on tavallaan nähnyt oman tehtävänsä ensimmäisenä, ja YP:n strategisetkin reservit ovat näin joutuneet näyttelemään paikallisen tietyn ryhmän reservin osaa.

Yksityisissä keskusteluissa olen todennut ammattipiireissämme sellaisia ajatuksia, että niin pieni armeija kuin Suomen ei voi suorittaa strategisia liikkeitä tai että Suomessa ei voida puhua strategiasta. Meillä on vain »operatiivinen» johto ja tehtävät. Tätä ajatusta voidaan vielä tukea toteamuksella, että meillä ylin johto pelasi usein pataljoonilla. Se on sitä köyhyyttä. Viimeinen sotamme osoitti kuitenkin nähdäkseni selvästi, että jokaisen pienenkin omaa sotaansa käyvän on ajateltava ja toimittava myös strategisten mittapuiden mukaan. Venäläisten suurhyökkäyksen torjunta alkoi Karjalan kannaksella Karjalan kannaksen joukkojen taktillisena puolustuksena, mutta se päättyi taisteluna Suomesta samalla Karjalan kannaksella Suomen armeijan strategista mittasuhdetta olevaan torjuntavoittoon.

MAAVOIMIEN RYHMITYS VUOSINA 1942—44

96

Pvm	JOUKKOJEN MÄÄRÄ (DIVISIOONAA/PRIKAATIA)											H u o m
	Karjalan kannas		Aunuksen suunta		Maaselän suunta		Pohjois-Suomi		Matkalla	Kaikki yht.	Yht. YP:n res.	
	rint. johdon alais.	YP:n res.	rint. johdon alais.	YP:n res.	rint. johdon alais.	YP:n res.	rint. johdon alais.	YP:n res.				
6. 12. 41	6/-	—	5/1	—	3/2	—	3/-	—	—	17/3	—	11.D on Kar.A:n reservinä
1. 3. 42	4/1	—	5/1	-/1	2/2	1/-	2/-	-/1	—	14/6	1/2	YP:n res. Ps.Pr, 8.D ja 12.Pr sekä 6.DE
1. 7. 42	4/-	—	5/1	1/-	2/1	-/1	2/-	—	—	14/3	1/1	YP:n res. Ps.D ja 12.Pr, 163.D on poissa
1. 3. 43	4/-	-/1	5/-	1/-	2/1	1/-	2/-	—	—	15/2	2/1	YP:n res. Rv.Pr, Ps.D, 6.D
1. 7. 43	3/1	1/-	4 ¹ / ₂ /1	1 ¹ / ₂ /1	2/1	1/-	2/-	—	—	15/3	3 ¹ / ₂ /1	YP:n res. 10.D, 8.D, Ps.Pr/Ps.D, 15.Pr, 1.D
1. 12. 43	3/1	1/1	4/2	2/-	2/2	1/-	2/-	—	—	15/6	4/1	YP:n res. 10.D, Rv.Pr, 8.D, Ps.D, 1.D.
15. 4. 44	3/1	2 ¹ / ₂ /1	4/2	1/-	2/1	1/-	1/-	1 ¹ / ₂ /1	—	15/6	5/2	YP:n res. 10.D, Ps.D, 1 ¹ / ₂ /3.D, Rv.Pr, 8.D, 4.D, Ryhmä S/3.D, 3.Pr
5. 6. 44	3/1	3/1	4/2	1/-	2/1	1/-	1/-	-/1	—	15/6	5/2	YP:n res. 18.D, 3.D, Ps.D, Rv.Pr, 17.D, 4.D, 3.Pr
17. 6. 44	7/3	—	4/1	—	2/1	—	1/-	—	1/1	15/6	—	Matkalla 17.D ja 20.Pr
23. 6. 44	8/4	—	3/1	—	1/1	—	1/-	—	2/-	15/6	—	Matkalla 11.D ja 6.D
1. 7. 44	11/5	—	3/1 VIAK	—	1/1 IIAK	—	1/-	—	—	16/7	—	Saksalaiset mukana
1. 8. 44	10/2	—	2/1	—	2/4	—	1/-	—	—	15/7	—	Saksalaiset poissa, Rj.Pr perustettu
1. 9. 44	8/2	2/-	2/1	—	2/4	—	1/-	—	—	15/7	2/-	Kajoke:n res. 3.D ja Ps.Q